

Hristiyan birliği ve XV.asırda Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu

Macaristan nüasıl etlere*, Tav. & Dergisi
yagan: Benda Kalmán

XV.asrin son yarısında hamle gösteren türkler, Avrupada, inhitat eden, parçalanmaya hazır bir birlik bulmuştur. Orta çağın mühim bir kısmında garbî Avrupa milletlerini büyük bir birlikte bir araya toplayan harp hristiyan birliği dağılmak üzere idi. Eski dinî itikat, birbirlerine karşı vazife duygusu, dindâşlık sevgisi kaybolmuştu. Menfaatperestlik, millî hodkâmlık inkişaf ediyor, hristiyan âlemindeki milletleri kilise şefinin idaresi altında toplıyan kuvvet de eski duyguların zayıflaması ile ortadan kayboluyordu.¹⁾ Müttehit hareketten, aynı hattı hareketin ittihaz edilmesinden gittikçe daha az bahsedilebilir. "ecclesia" mefhumu artık bütün harp kılısesini ifade etmemektedir.²⁾

Avrupa milletlerinin bütün alâkasını yüz sene harplerinin muhtelif saflalar arzeden muharebeleri, Mukaddes Roma-Cermen imparatorluğunun dahili mücadeleleri çekmektedir., ve kilise de kendi içinden çıkan keşşelerle meşguldür. Dahili ihtarâflar, karışıklıklar ortasında harici olan ve şarkdan taarruza geçen tehlikeyi hiç kimse sezmemektedir.

Türkler hiç farkına varılmadan, yavaşça ilerlemektedir. Astr ortasında Filibeyi muhasara ediyor ve akıncıları Meric nehrine kadar ilerliyorlar⁽³⁾. Fakat Avrupa bununla alâkadar olmayor. Tehlikeyi hissetmesi için bile daha uzun zaman beklemek lazımdır. Müşterek suurun vicdanı olan Papa gerçi onları zikretmekte, fakat ehemmiyet vermemektedir. İlk defa 1466 da "saevissimorum hostium christiani nominis" in zulmünden şikayet etmektedir.⁴⁾ Bunlar şarkta hristiyanları mütemadiyen mahvetmektedirler⁽⁴⁾. Papa, bütün meseleyi kilise zaviyesinden görüyor ve türklere her hangi bir ehemmiyetsiz mezhebe, araplarla birlikte, keşşeler ve başka itikatta bulunanlarla birlikte muamele ediyor. Sanki hepsi de Roma Kilisesine karşı isyan etmişlerdir⁽⁵⁾. Daha asrin sonunda bile, hristiyanlığın muntelif düşmanlarıyla, türklerle, maniheistlerle, keşşelerle veya Bosnâdaki rafizîlerle harp edenlere müsamaha ediyor⁽⁶⁾. Türk, sîrp, rumen ve Balkan yarımadanın küçük mezhepleri arasında bir tefrik yapmıyor, hepsi bir grup teşkil etmektedirler. Bunlar dinin düşmanıdır⁽⁷⁾. Grégoire XI. hükümdarları din düşmanlarına karşı harbe gitmeye zorlamaktadır⁽⁸⁾. Büyükkristiyan ittihadı vücuda getirmek için yorulmaktadır⁽⁹⁾. Hatta dominikan rahibi Joannes de Eugebio ile hacılı seferi planı yapmaktadır⁽¹⁰⁾. Fakat buların hepsi Romanın otoritesinin yüksek kalabilmesi içindir. Türkler henuz tehlikevi bir düşman değildir. Onlar hakkında pek çok şey bilinmemektedir. Uzaktan gelmiş seyyahlar, tacirler bir çok şeyler naklediyorlar, fakat Papalar bile neye inanacaklarını bilmiyorlar ve mektuplarında türklerle alâdar olarak şunları okuyoruz: işittik ki.., bazıları iddia ediyorlar ki..⁽¹¹⁾ Umumi isimleri bile yoktur. infideles, quos vulgos Turchos appellat., Turci seu Tuceri diye kaydedilmektedir.

* A Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve (Igaggats' Miskolczi yula)
VI. Évfolyam Budapest 1936 s. 3 - 31

İmператорun, imperatorluğun işleri arasında türkleri düşünmiye vakti yoktur, onlar hakkında malumattar değildir. Türk harpleri havadisleri henuz hristiyan âlemini kaplıyacak dereceye gelmemiştir. Balkan yarımadada ¹¹ cereyan eden küçük çapta-ki harplerle hiç alâkadar olmamaktadır. Tamamen ZSigmond devrine kadar ciddi bir mukavemeti bile düşünmemektedir.

İlk olarak, Kosva meydan muharebesi garp vicdanını sarsmıştır. Dinsizlerin zafer haberi üzerine halkta orta çağ ruhu bir defa daha canlanmaktadır. Zira, asrin sonundaki birlik, naçılı seferlerindeki lere ne kadar zıt bir istikamette yürüse bile, türklere karşı bir insan gibi doğruluyor ve ilk haçlı seferlerinde olduğu gibi eski bir telâkki tarzı gösteriyor. Tehlike Balkanı tehdit ediyor ve Avrupa politikası Arzı Mu kaddesteki seferlerin ruh ¹² dünyasından kurtulamamaktadır. Türk meselesini, halline es-kilerin muvaffak olamadığı, büyük mukaddes vazifenin bir parçası gibi görmektedir.

Bu, Nüduüs'ün kurtarılması işidir. ⁽¹²⁾ Şerefli mücadele önderliğini bittabi imperatorda görüyor. Orta çağ vazifesinin bu en mühimmini hâlen her kes kabul etmektedir.

ZSigmond'un haçlı seferine çağırılan hitabı her yerde büyük heyecan uyandırır. ⁽¹³⁾ El-çisi Manizsai Miklós fransız sarayında tam bir muvaffakiyet elde eder ve kral gidecek ordunun idaresini kendi oğluna tevdi eyler. Viyana'da, Pfalc grafi Ruprecht idaresinde alman ordusu ve Jean de Hohenzellern idaresinde alman şovalyeleri, ayrıca Augsburg ve Nürenberg şehirlerinin kuvvetleri de buna iltihak ile hep beraber ve macarlarla birlikte Niğeboluya giderler. Türkler aleyhine artık bundan sonra umumi bir haçlı seferi tertip edilememesinin sebebi, belki de, kaybedilen bu harp veya bu harbi takip eden kilise karışıklıklarıdır. ⁽¹⁴⁾ ZSigmond, gerçi hayatının sonuna kadar türkler aleyhine bir ittifakı ümit etmiş ⁽¹⁴⁾ ve Papalık, hükümdarların dahil fesulh ve emniyetlerini sağlıyarak haçlı seferine gitme ¹⁵ini temine çalışmıştır. Fakat, bu, hiç bir netice vermemiştir. Bu birliğin kaybolması en kritik bir zamanda süratle vukubulmaktadır. Hiç kimse açıktan açığa Papanın davetine itiraz etmiyor, geniş mik-yasta istişareler birbirini takip ediyor, vait vait üstüne... fakat yerine getirilmemiyor, sonra da karşılıklı ithamlar ve mes'uliyeti birbirlerine yüklemeler... Bunu bilâhare Aeneas Sylvius başlarına kakmıştır. ⁽¹⁵⁾

Viyana üniversitesi murahhası Petrus von Rulka, daha Konstanze meclis-i ruhanisin-de, bir milletin istediği reformu diğerinin küçük gördüğünden şikayet etmiştir. ⁽¹⁶⁾ Müşterek gaye hemen hemen ortada görünmüyor ve memleketter düşman olmasa bi-le birbirlerine karşı lâkayt bir vaziyette bulunuyorlar. Basel meclis-i ruhamisin-de Tours piskposu şöyle demişti: "Papalık makamını ya İtalyanların elinden ala-lım veya o derecede ehemmiyetsiz bir hâle koyalım ki nerede olursa olsun aynı telâkki edilsin." ⁽¹⁷⁾ XV. asır ortasında Aeneas Sylvius biraz teessürle söyle söylüyor: "Her devletin bir kralı var, ne kadar hanedan varsa o kadar hükümdar mevcuttur. Hristiyanlığın, her kesin itaat etmesi lâzım gelen bir reisi artık yoktur. Ne Papanın ne imperatorun evvelki kadar bir nüfuzu görülmemektedir." ⁽¹⁸⁾ Hris-tiyanlık kelimesi birlik mefhumu olarak gittikçe daha az zuhur etmektedir. Avru-pa millî devletlere parçalanmakta ve bellum omnium contra omnes mevcut bul-maktadır.

*Metin içindeki not parentez
leri hal hâcak.*

Hristiyanlığın üniversallığı can çekmektedir. Türklerle karşı henuz canlı durmaktadır, fakat fiile inkilâp etmiyor. Garp hissetmekte mütehittir. Bütün XV. asır nihayetine kadar türklerle samimi ve kat'î anlaşmayı her kes ret ve nefretle karşılaşmaktadır. Türklerin yabancı dini, barbar ahlâk ve âdetleriyle eğleniyor, kendi disinden aşağı bir derecede addediyor. Kezalik devletinin tiranik bünyesini ve esa reti de aynı suretle reddetmektedir (19). Hilekâr ve karaktersizdirler. Yeminlerini vaitlerini hiç bir zaman yerine getirmezler. Bir hristiyan muharibin onlara inanması caiz değildir (20). Türk ve hristiyan arasında yalnız ebedî harp mümkündür. İsa'nın askeri onunla mütareke yapabilir, fakat her türlü sulh ve ittifak imkânsızdır. Hristiyanlığı küçültmek demektir. Bu mücadele şereftir, fakat aynı zamanda mecburiyetti de... İsa'ya ve dine karşı işlenen fenalıkların intikamını almak şeşin= (21). Türklerin fütuhatını hiç bir vakit kat'î kabul etmiyor. XV. asır nihayetine kadar imanını muhafaza ediyor: Allah kendisiyledir ve türkleri mağlûp etmekte kendisine yardım edecktir (22).

Bu türklere karşı, her şeyden evvel dinî ve ideolojik birlik tamamen XV. asır devamında mevcut kalıyor. Hatta hudutlarını orta çağ çerçevesinden harice yaymaktadır. Türk hûcumu henuz, şarkta, şimdiye kadar bu birliğin azaları olmamış, orta çağ garp birliğinin şarklı dinleri, sonradan kendisinden ayrıllıkları veya kültürel inkişâfları dolayısıyla kabul etmediği milletlere rastlamaktadır. Şimdi ise müsterek türk tehlikesi her nevi hristiyanı büyük bir birlikte toplayor, hepsinin aynı suretle üzerlerine çöken harici tazyik onları bir yere gelmeye sevkediyor.

Bununla beraber, bu yeni birlik rehber olarak artık Roma kilisesini, ecclesia'yı tanımıyor. Hristiyanlık mefhumu, birlikmefhumunun ifadesi olarak, gerçi yine yaşamaktadır, fakat artık eski manayı haiz değildir. Arkasında yeni bir Avrupa birliğinin mübhem çerçevesi görülmektedir (23). Orta çağdaki, ancak garpte sakin olan romen-ermen halklarını âza olarak tanıyan, hristiyan birliğine mukabil beriki bütün Avrupa ile aynıdır. Türk tehlikesinin yayılmasıyla hasıl olan iştirake birbirini takiben şimal devletleri, şark hristiyanlığı, Macaristan ve Balkan, Lehistan ve Litvanya dahil oluyorlar. Aeneas Sylvius bu sonuncu ikisi hakkında su kayıtları zikrediyor: "Biri henuz fakir ve kültürsüz, diğeri ise vahşidir." (24).

Bu Avrupa birliği her şeyden evvel taarruzıdır. Dinî ziddiyetlere gözlerini kapı, yarak kapılarını her istikamette açıyor, her milleti bu birliğe girip girmemekte serbest bırakıyor. Dahili kuvveti, birliği, tabiatıyla, orta çağ birliği ile müsabaka yapamaz. Bu birlik rusya Karşı kapalıdır. Hudutları burada bitiyor, fakat bunun sebebi yalnız şark dini değildir. Çünkü bu takdirde Bizans'ın da hariçte kalması läzimdi, halbuki böyle olmadı. Rusya şimdiye kadar Avrupa hayatında yer almamıştı. Türk-tatar devletlerinin mütehavvil hakimiyeti altında kaldı. Garp kültürünün akışları bâile oraya ulaşmadı, zaten o birliğe girmek de istemiş değildi, geri ve iptidâî kültür ve devlet hayatı onu kît'anın herhangi bir devletinden daha ziyade şarka bağlıyordu. Rusyanın hududu ayırıcı bir hat, bir divardır. Bu hududun bu tarafında Avrupa başlıyor (25). Bu Avrupa henuz kapalı bir kültür birliği değildir: bazı devletler

dana canlı bir birlik olarak görülmüş degildir. Bu birliğin âzaları kat'îde olma-
mıştır...ralarında değişiklik, mübadele vuku' bulabilir, fakat iste bu Avrupa bir az
sonra orta çağ hristiyan birliğinin yerini alımıya namzeddir(26).

IV.astr başında teşekkür eden bu birlik bütün inancını Bizansa tevcih etmiştir
IV. asır ortasında Paleologların türklerle ~~sam~~²⁷ yapmış olmalárına ve Gelibolu'nun
kaybedilmesi onların suçu bulunmasına rağmen ~~yirmi~~²⁷ yakın bir zamanlık dost
luk münasebetlerinin yerine tekrar husumet kaim olmuştur. Romaya, birbirini takiben
TÜRK akınları haberi gelmekte ve müsterek tehlike, asırlik kinin arkasında mütemad
diyen alevlenen birbirine sarılma hissini uyandırmaktadır. Vaziyeti henuz tehlike-
li addetmiyorlar ve Papa bile ancak daimî surette şehrin sükünetini bozan türk-
lerden bahsetmektedir(28). Yalnız asrin sonunda Papanın mektuplarındaki eda bir-
denbire değişiyor, ciddî bir renk alıyordu. İşte 1400 de Papa Boniface dinsizin sa-
yısız tahripçi ile hristiyanlığın temellerini kazdığını bildirmektedir. Halbuki,
hristiyanlığın bir kalesi olan, İstanbul Bayezidin eline geçerse bütün hristiyanlı-
lik ~~zafer~~²⁹ uğriyacaktır(29). Garp hristiyanlığı şark hristiyanlığını kendinden add-
etmektedir. Türkler aleyhindeki hissî birliğe giriyor, hatta askerî kudretini izam
ederek daha doğrusu, dahilî zaflartntı tanımiyarak, hristiyanlığın müdafası gibi
ulvî bir rolü deruhte ediyor.

Bizans İmperatorluğu bu anî sempatiye lâyık grünmüyör. Avrupa ile hiç bir tesa-
nüt hissetmiyor, Roma aleyhindeki an'anavîhusumetini şimdi yeni birlige naklediyor
koyu taassubu sebebiyle, garpten ziyade ekseriya ve memnunlukla türklere iltihak
ediyor(30) ve tabiidir ki propugnator rolünü vazifesi veya mecburiyeti olarak ta-
nimıyor. Türklerle mücadeleden mümkün olduğu kadar çekiniyor ve taarruz doğrudan
doğruya ona taalluk etmiyorsa kimildanmıyor hile... İmperator Mehmed I. ile sıkı
dostluğunu muhafaza ediyor, beriki onu İstanbulda ziyaret ediyor, halkın alkışları
arasında birlikte sandal safası nile yapıyorlar(31). Uzun türk harpleri arasında
esnasında İmператорun her hangi bir devlete veya millete para ile veya askerle,
gizli veya aşikâr olarak yardım ettiği hakkında tek bir vesikamız hile yoktur.
Türklerden daima korkakça sulh istiyor, onlar ise gittikçe daha ağır ileri sürerek
buna razi oluyor. İmperator Jean XV. asır iptidasında İstanbuldan maada bütün araz-
isinden feragat etmiye ve vergi vermiye mecbur oluyor(32).

Bizansın yabancı bie elde bulunması türklerin yolunu kestiği için, bir kaç sene
fasıladan sonra, türkler tekrar hûcum ediyor. İmператорluk, her tarafının düşmanla
sarılmasından ümitsizlige düşerek, Romaya iltica ediyor, türkler^b aleyhine yardım
rica ettiği vakıt 1439 da Floransa da şark ve garp kiliseleri arasında bir anla-
şma yapılıyor(33). Papa hristiyan hükümdarları Bizansa yardıma davet ediyor: hepsinin
hristiyanlığın şark kalesini müdafaa borcudur(34). Mamafi bu iki âlem arasında iç-
ten içe bir kin ve itimadsızlık devam etmiştir(35).

Türkler hemen hemen hiç bir maniaya rastlamadan ilerliyorlar. Bizans artık he-
saba katılırlar bir set olmaktan çıkmıştır. Küçük balkan devletleri de onları tevkif
edemediler. çok defa durdurmak istemediler bile... Balkan yarımadası milletleri
garp kültür birliğine asla dahil olmamışlardı, bir çok mezheplere ayrılan küçük
küçük milletler arasında katolikliği ancak mütemadi harplerle, cebirle, ismen, mu-
hafaza etmek mümkün olabiliyordu. Bu milletler kendilerini türklere karşı yüksek

bir kültür seviyesinde görmüyor ve hisstmiyorlardı. Aralarında esaslı bir anlakı ve ideolojik ayrılıklar mevcut değildi. Türkler can düşmanları değildir, onlara anlaşılmak, dostluk kurmak küçüklük sayılmaz, bilakis iç mücadelelerinde daima kıymetli bir taraftar ve müttferik olarak rol oynamaktadır. Bosna baştan itibaren turklerie dosttur, nukumuariarının tantını ve muntariyetini manafaza etmek gavesiyle hanedan menfaatini temin etmen **gavesiyile** uzere türkler aleynine ner şeyi yapmasına ve kendini rapaya tabi kılmasına rağmen... (36)

Sırp despotu da, türkler aleyhindeki harplerinde yardım e-medi klerind en dolayı, mütemadiyen tebasından ve bogomillenin hristiyanlardan ziyade türklere mütemayil olmasından şikayet etmektedir (37). Kosova muharebesinde sırp kırallığı sona eriyor. Halk hristiyan kalıyor (38), fakat menfaatleri için türklerle ve macarlarla aynı şekilde dostluğu idame ettiriyorlar. Harpte ölen Lazar'ın kızı Milieva ve bilahara Brankoviç Jorj'un kızı hareme dahil oluyor, daimi iç mücadelelerinde türk yardım için kavga ediyorlar (39). Ve putperest yardımıyla harp yapanı hiç birisi hain telâkki etmiyor ve hiç birisi bundan hicap duymuyor. Her sene vergi veriyorlar ve muahhar harplerde- Niğebolu, Ankara-sırplar türklerle birlikte harp ediyorlar. Milis kuvvetler olarak, martalozlar gibi, bütün türk akınlarında bulunuyorlar, hristiyanları öldürüyor ve esir ediyorlar (40). Sırp dinastisi ve milleti hristiyan Avrupa birliği müdafileri ve azası arasından çıktı.

Bulgaristan Sırbistandan ancak bir kaç sene fazla yaşıyor ve daima Bizans imperatorluğu ile olan ihtilâfları onun bütün kuvvetini işgal ediyordu. Hiç bir zaman türklere mukavemet edecek bir kuvvet addeilmemişti (41).

Moldva ve Eflak analisi de keza Garple hiç bir birlik hisstmiyordu. O vakitki Avrupalıların belki en iptidâî kültürlü halkından hiç kimse bir şey umamazdı. Menfaatleri icap ettiği vakit hiç bir vicdan azabı duymadan hristiyanlara ihanet ettiler ve daimi surette itimat edilem ez halleriyle en mühim dâhilada hristiyan işini gerilettiler (42).

Mehmet I. 1413 de tahta çıktığı vakit bütün Balkan ona tabi oldu. Sarayına bir birini takiben Bizans İmperatoru Manuel'in elçisi, sırp, bulgar ve ulahların elçileri,anya beyi, Lacedaemon despotu geliyorlar (43). Elçelerinuch her biri görünüste muhtardır. Fakat hiç biri türklere mani teşkil edemiyor.

Balkan yarımadası milletleri Garbin dostluk elini kabul ve onunla birlikte bir mukadderat birliğini taahhut etmediler. Küçük birer devlet olmaları, türklerle çatışıkları takdirde mahvolacakları muhakkak bulunması gibi zaruri halleri onları buna mecbur etti. Fakat bu zaruret hislerinde hiç bir antipati ile çarşılmadı. XV. asır buyunca Papalar Balkanı hiç değilse manen kazanmak için sık sık teşebbüsler yaptılar ve birbirini takiben buradaki hükümdarlara mektup gönderdiler, ekseriya onlar "Christiana religionis propugnacula" diye tesmiye ediyorlar. Fakat bunu yalnız Papalar yazıyorlar ve ancak siyasi bir hareket olmak üzere, hiç bir ciddi temele istinat etmeden teşci ediyorlar.

Türklere karşı müttehit cephe bozuldu. Balkan bundan ayrıldı. Garp kültürünün noksantılığı, ortodoks mezhebi, daha ziyade şarka mütemayil mezheplerin prensipleri birleşmeyi imkânsız bıraktı. Coğrafî, tarihî ve kültürel âmiller Avrupayı şark yarımadasından aynı derecede ayırdı, ve burası İstanbul olmak üzericalihayete kadar

mehmet

ayrı bir kültür muhiti olarak kaldı. Garp beyhude yere birleşmeyi ve mukadderat birliği husule getirmeyi istiyor, Şark bu ihtiyacı duymıyor ve onu reddediyor. Mama-fi Balkan buna rağmen bir kahraman yaratmıştır: Castriota Jorj, İskender Bey. Küçük bir sahada olmakla beraber senelerce türk ilerleyişini durdurdu ve hayrete değer bir iktidarla zafer üstüne zafer kazandı. İlk muvaffakiyetlerinden sonra (44) adı bütün Avrupaca tanınıyor. Papa Nikola V, İsa'nın kahraman askeri, hristiyanlığın

kalkanı ve divarı tesmiye ediyor (45). ve büyük zaferler ümidiyle Avrupa'nın büyük devletlerinden yardım istiyor. Napoli kralı Alfonso bir miktar ücretli asker gönderen yegâne adamdır. O da mukaddes iş için heyecan duyduğundan değil, Balkan'ı kendi hakimiyetixa altına almak hususundaki eski hayalini tahakkuk ettirmek istemesindendir (46). İskender bey bundan sonra da hayatının sonuna kadar harbetti. Muvaffakiyetlerinde coğraffî vaziyetin fevkâlâde müsaadesi de şüphesiz büyük bir rol oynamıştır. (47). Fakat, o kadar heyecan ve gayretle her halde onun gibi hiç biri türklere karşı döгüşmemiştir (48). Ölümünden sonra asrın ikinci yarısında Arnavudluğun mukadderatı taayyün etti, bu kahramanın kaybolmasından sonra bu millet de komşularının misalini takip etti. Fakat İskender bey adı türk devrinin sonuna kadar bütün Avrupada akış yapmıştır. Hayati hakkında darb-i meseller, efsaneler çıkmıştır. Türkler ondan titriyor ve o milletinin kelepçelerini allah tarafından gönderilmiş bir halâskâr sıfatıyla kırmaktadır (49).

Fakat Garp devletlerinde de her hangi büyük bir derecede harp arzusu yoktur. Venedik ve Cenova ordular teşkilinin bir deniz devletinin vazifesi olmadığı kanaatindedirler. Zaten bunlar türklerle pek-âla uyuşmaktadır.

→

-7→

Onlara göre, türklerle kim anlaşmazsa o
harp etsin (50) Venedik bunu kursta keşini geçi-
yor ve türklerle ittifak yapıyor, 1418 de
Zsigmond aleyhine türk yardımçı kuvvetlerin-
den leile istifade ediyor da (51).

Papa üzerindeki imparatorlukta kralına lağla müzde ve
TÜRKLER ALEYHİNE LİR HARPI İÇİN ONU TEŞVİK EDİ-
YOR, SONRA BÖLGEYE TEŞKİİH EDEREK (52) HER
ZEYİ KİLİRİS (53) DAN, RODOS (54) DA
LÜCKLİYORDU. HİS-
TİYAN HÜKÜMDARLARINI SÜSÜYLE TESLİ ETMEKTE
VE HEYECANNA GETİRMEDEDİR. ONLARI KURTARICI, MÜ-
DAFİ OLARAK VASİFLANDIRMAKTA, FAKAT, BUNU MUDE-
FAAİ YALNIZ İRAZINA KALEVELLENMEK İLE SEYİ ARA-
MAKTA İDİ! VAKTİYLE KRALLARIN KENDİLERİNI «ATHLETİ
CHRISTİ», VE «CHRISTİ MİLES» TERİMİYE ETTİKLERİ TA-
LİMLER ZİNDİ ORTUK DİLOZ VE MĀNĀSİİ SÖZLERİ, TAN-
MEN HACLI SEPHERLERİNDEN KALMAMIS İRAKİYYE LERDİ. BU
TALİMLERE MĀNĀ VE EHEN İMİET ATPEDEN, İİPERİ NE
ALAN HİÇ KİRMSE YOKTUR. LEHİSTAN ALMAN ZÖNALIY-
TARIKATE İLE MEFLÜC, LİR KALEDESLİ VE RODOS BÖ-
WALYEDERİ İSE BALKANLARDAKİ SÖKÜNTÜYE CEMUPS
ADALARINDAN HİÇ LİR SURETLE MĀNİ OLAMAK
TADILAR.

ENDİJE İÇİNDE BULUNAN GARP MİAİNİ İLKARENİN
GEGÜNE ZİNDİ MACARİSTAN ZİNDİ GARP İSTER.
BÜTÜN ORTAĞA DA MACARLAR VE MACARİSTAN
İMİY YOCUK TELAKKI EDİLMİZ VE GARP MİLLETLERİ BÜNLERİ
KENDİLERİYLE MİSAKİ LİR DERECEDE ADDDET EMİŞLERDİ,
O ÇÄMIÇİDAN HİÇ SAYMIŞLARDI. UYUŞ FİMAN LI SERGİ-
ŞETİN MACARLARIN ÇEHRESİ CANLI KALDI VE ORALAR ASİLARCA
MÜDDET KİSTİYANLIGİN ESKI DÜZANTARI TELAKKI OLUNDI

-8-

omlara karşılık allaha riğmarak müdafaa yapmıştır
ve macarlari yakmış kim ve nefretle düşündüler.
Yaklaşık - ağı, içlerine gelmişler yani milletin kültürue ve
devlet teşkilatının gibi dize kadarki Roman - Cermen -
Slav milletlerinininden farklı olmasının ve bu millet-
in inkişafında hile Batı medeniyetinden ağı -
lıfların bulunması güçleştir - ettedir. Vaktigle verilen hü-
kümler nedeniyle müddet yazıyor ve asırlar geçtikten sonra
hile, bu esnada macarlığın lügütük terakkiler kaydetme-
sinde rağmen ve ona bir nazar atfet - iye lügüm gör-
meden, eski kronikleri gösterdiyorlar. Buna nedenle,
Macarlari Şark'a oldugu kadar Latinlere ve Batı
milletleri canıiasına da idhâl etmemeleridir. Macaristan
hüttün ortacığı boyunca sisli, müşhem, efsanevi bir
manzıet olarak görülmektedir. Başarı putperest, kral -
kristiyan pakan daima exotik, masal dünyası, taravuh edile-
meye imkansızlıklar ve harikalar yolu olarak görülmektedir.
Macarlarda en pagla te - anda bulunan Almanlar, Gekler ve
İtalyanlar XIV. ve XV. asır larda da kendileri ve Macarlar ar-
asındaki farkı hisset - etti - idiler.

Freisingemi Otto, Macarlari bir me - lekte lâzık olmaz
müddetiz mahlükler olarak göstermektedir (56). Otokar, IV.
Béla IV. ife Karşı daima kristiyanlığın bayrağını tazin-
ter ve Macarlardan, her zaman, putperest ve yarım vahzî dize tak-
setmektedir (57). Morava ovasındaki mihrablonis tasvi-
rinde, putperest komandankara karşı, Macarlari yarı
putperest olarak tesmije etmektedir (58) ve daha 1328 de
hile, gırkarlar gibi, istihrafla anlat - etmektedir (59).
Cesaretlerini ve harpteki kabranlıklıklarını herkes
Rakur ediyordu: ok at magi ve kılıç kullanma - ağı -
Kadar harikuladı - bir şekilde nazar - yollar ki, bu ma - nuka

ve next etmek için kâr süfdi (60). Fakat savaş esnasında sislerin
ni giürsatiyorlar, vahzice hâğırı yoldaşları ki, bunu hâreket (61)
valyelikle kat'iyen kaalul-i te'bîf degilidir. Bir def'a,
Admantı Henrik.. kuvvetleri bunu macarlarım hâğırı nesinden
ürkerek kaçmazlardı lüle.. (62). Kamaatkârlıklarına hâgret
etmektedirler (63) ve parkvari kıyafetleri ile olay konusu
olmak tadilârlar (64). Diğer tarafından, maneviye, karakteriyle,
genişine radik olmayan insanlar diye sâiflendir müştar
bu da bu tipik bir delil olarak da Kralice Gertrud'un ölü
münâne ve hâthâ sonradan Kış Károly hadisesini göstermektedir (65).
Macarlardan tipki, aynı seviyede addettilerini Kükük Galicja'
daki Lodomeria prenslikleri gibi hâssetmektedirler. Bu
lar da aynı surette Camianum üvey evlatlarındalar ve
macarlara itimat besleyen tek insanlardırlar. Daha XII.
asırda lüle macarlari aqip Kristiyan kardeş "sayın atâ" ve
pananganlar dostluklarını ifhar etmektediler (66).

Bu düz anca telâkkiye tesâdüfen Macaristan'a gelen
reyyah zâirlerin medhiyeleri değişmemiştir. Bu nalar
en unlu ephâri tenisilcisi olarak besalea katil-i yor-
lar, maneviye, züpheli görümlüler, maneviye, içim
her sakin hissânda mukâbile görüyordular. Nagy Lajos'
un sarayından met heden Avusturyalı zâir Suchenwirt Péter,
Zsigmond zamanında Teichner, lülibâre, macarca bil-
mekle iftihâr eden Wolkenstein Oswald ve sonuncu olarak
László V. zamanında Bekei - Mih lüle ve unlu
ephâra bir tercih andilar, ne de ona bir istikamet
vermekte rol oynamamaktadır.

Bati'nin bunu hâreket hâthâsi, Papa'nın dâirena macarlı-
ğının hakiki ve sarılımaj kristiyanlığıni kalbul etmesi,
bu da her faaliyet ile telâkki ettiğimiz ve Macar hâ-
lin dârlarını öteki Batı hâlikâruları ile müsavi

addet — esı, hatta onlara kurusı nesipeler tedi' et — eri keyfiyeti dahil Batı'ının bu hareket battını değiştirmeye ister. Macarlar kristiyanlığı kalıcı etliklerinden leri bu dönemin her fə-dən sadık evladları ol — asta. Doğudan gelen pat perest hırcunlarına, Pegenek, Kumam ve Tatarlara kaiş koz — azalar ve Kroniklerinde onlardan, daha önceleri Batı'ının kendilerinden bahsettilkleri şekilde mahret — lerdid. Macar kralları Batı'daki müzüle devletlerin hândanları ile rükrizet tevis etler. Macarlık Batı'ın edeniyeti içinde yazdı, kendisini bu caniaman'ın bir uyu saydı ve bu na rägen Batı komzulara ona bu yahancı addetler, Uzaktan gelen ve bu türk'ün tiliyle et — ek istemeyen bu yahancı telâkki etler ne bu keyfiyeti onlar — nlaya — adıllar. Macaristan hakikatte Batı'ya dahil olduğu halde, javâhi, onun varisinde kaldığını gösteriyordu.

Zindi Türk teklikeri, Macaristan'ın zekeler kabiliyetsi ve hagni brakları kaiş olduğuunu onlara ~~hând~~ sadık bir ettedir. XV. ve dördüncü XVI. arında Avropa, Macaristan'ı ve Macarları Türk meselesi dolayısıyla gördü, Macaristan brakkının daki fikri Türklerle müvarehetteler. Macarlar tarafından kaydedilmış veya kaparılmış harpler, müait veya gayrı müsait şekilde cereyan eden referler unvanı eftakî ifrattan teprîte düşürürler. Batı'ının Macaristan'ı kat'ı surette kendisinden soyuları, macarları artık bu yahancı olarak görmesi — ona bu düzman telâkki etmesi ve eski kroniklerin Macarlar hakkında erdigi jüriüthü. Kanaaten kökündə silinmesi için envelâ inacaları taşımakla lajı — geldi. O vakte kadar Türklerle karşı müdafî düşen düzmenler veya hakikaten bu vasfi tazîyanlarımla düşesi lajı — di. Türk meselesi — deki her milleti —

tan algısqılığını Avrupa'ının gör en içap etti. Ancak o zamanlık Macarları seviyeliildi.

Nüfuslu birinde Fransızlar ve Almanlar taarrufa Macarların başlamasını hiç bir süreyle kahul etmek isteyenler; Zsigmond, kendilerinin Türk usulünü onları da daha iyi bildiklerini mynude şere anlat aya salır (67). Saint-Denis'li râbiye ise ismihare hakkında bilgi verirken, Fransızların Türkler tarafından kuvvetle tagzık edildigini gören Macarları onlara yardım edecek yerde korkakça ve alçakça kaçmak suretiyle hainlik yapmaktadır (68).

Burgondia prensi Philippe IV.'ün saray müzaviri Bertrand de la Broquière 1433'de Belgrad'dan geçtiği vakit kale mukavemetlerinin teman on alman olduğunu kaydetmektedir. Aynı suretle, Türklerin Karagışaları olduklarından dolayı serplerde çok konuşulup lâfi geldiğini, Macarları ise Türklerden son derecede korkutularını ve Karşılığına çıkar çıkmaz, kalle ne kadar kuvvetli olursa olsun inisafaya cesaret ede iğecelerini bildirmektedir (69). Sigismund ve Albert'in kaybettilkleri harplerin, her şan ve galan söyleyen Macarlar yüzünden oldugu (70) ve Macarları inha etti olmazdı Türkleri Avrupa'dan kovmanın manasını olacaklarını bildirtiler (71). Bertrand de la Broquière, "iteraf ederim ki, gördüklerine ve izlediklerine göre Macarlarla Türklerden daha az derecede inanılmaktadır", "olduğu vakit (72), umamı iti atlığı" lâfi natalağalandır iste. Sun Latince ifadelede tavrif edilen Sigismund, "pugil et athleta invictissimus ortodoxae fidei aduersus barbaras infidelium nationes", "tamquam scutum atque murum in expugnacionem nostramque et Christianae fidei fortitudinem risurachiem" olarak Türklerle Karşı koymaktadır (73). Albert'de dahi id ad propropaganda in fidem Catholica in egin per türk

12

negizbin mevcut olduğu için - ektedir (74). Fakat hâtin
lular Macar kralına - ait varıfları ol - mayip. Alman İmpera-
tora, hatta, onlara göre tâli lui sahipeli gibi Macar kral
ları hâlinde - digis - und ve Albert'in zahislerine mah-
sus varıflardır. Papa'nın Ortacığda da - iâ kalıcılığı
ve her vesile ile telharif ettiğii, Macar kralının deme sa-
huma - rafifesi, Batı, hâlâ diğer hâtin hükümdar-
ları - ki gibi İmperatora tâli lui iz addet - ektedir.
1438. tarihi lui mektup, Albert'e, İmperatorluğun işi
nın hâlinde plânda geldiğini ve gâten, eger lui otorite
Macarlara da - i surette yâdîn etmesi, olsa, onların
Türklere mukavemet etmeye muktedir ola - çacakları-
rı - hâlder - ektedir (75). Macarlari, ekseriyâ, İmperator
ların Karzisina fesâ niyetti lui millet olarak, eikar - se-
tadılar: Macarlar Almanlardan neşret ederler, Türkler
aleğine hâlik gitmeye müte'mâjil de - gildiler. Macarlara
olan eylem harp İmperatorluğun hâtin hâsiyetini işgal
ediyor ve Wristizâlik rafifelerini yap - iye mani oluyor
(76).

Balkan Jâri - adası, artık Türk hâsekâhında lui en gel-
mek istek - degildir. Türk hâtin - lari - sindi Macaristan
hâditleri - nda, gok defa da, mekleketin iş hâsinde karz-
lamalıb - ektedir. Albert, hemen hâtin hükümdarlık se-
melesini Türk harpleri ile geçiriyor, gitlikse yaklaşan
Türk harpleri ise Avrupa'yı da - i lui aralığıt içinde
bu hânduruyordur. Macaristan hâsekâhında, Macar - Türk
ordularının mücadeləsine da - i, İmperator ve Macar
kralı hâsekâhda hâmler gelmektedir. Bu muhaveme - te
ne dereceye kadar itimat edilebileceği hâlini - mette ve
ja - man ja - man jihinlere zu sora takılımaktadır:
Macarlar mağlûp olursa veya Türklerle illîhâk ederlerse
ne olacaklar? (77). Öyle amâzılıgın ki, kaderleri

Macarlara bağlılığı, kralları milleti harla sevk ve milleti de onları takip edebilecek idir, yoksa, düzmanla panaza-
cak mıdır? İmparator olan Sigis und ve Albert'in
uhdesinde bulunan kristyanlığı müdafaa vazifesi
Macar kralına terettüs etmektedir. İmparatorluk ve Macar
tacı aynı zamanda bir kez edigi takdirde, derhal, Macar krali-
nin din müdafiliği eccleriyete imparatorluk şfaten-
dan ayrılmacaktır.

X. Városló'ının kral seçildiği hikayi üzerine, Batı, men-
numetle ve givende ona teuccib etmektedir. Allah ta-
rafi ondan „Christianae reipublicae propagandam...
olarak gönderilen iz gidi ona selâ-i ziyordu ve geni bir
Büyük İskender gibi putperestleri Gany'dan öteye kadar
Kovacağımı ihid ediyordu (78). Fakat bu vazife
Macar kralını nadır, Macar krali şfatiyla bu zereflili
mcadele Városló'ya terettüs etmektedir. Sahsi me-
ziyetleri, putperestlere karşı olacak bir harpicin her
kesce malum arguları, Onu bu iş için inisait bir
hâle getirmektedir. Ancak Macar tacı olmaklığından
hic biri Városló'yu bu harekete mecbur edemey.
Nasıl ki, 1440 dan önce Rendirinden hic kimse Türklerin
Kovutmasını beklememekte idi. Putperestlere karşı
christyanlığı savunma, bundan sonra artik İmpara-
torun vazifesi degildi ve onun Ortacağdaki din müda-
filiği rolünün herkesin gögü öninde Macar krali üzerine
almaktadır.

Városló devrinin lazarüleri, Hunyadi'nin ejan seferi,
Macaristan'a birdenbire her yerde meşhur bir hâle
getiristi. Avrupa'nın, mihayeturasının Silejda Türklerle
mcadelesi ciddi bir şekilde kalabal etmeye müteväzil ve
bu hâusta muvaffak da oldugunu görerek tekke sevinci

derhal i̇nit varıcı bir hava yaratmıştır. Bu àna kadarki Macarlara karzı olan kayıtlığının telafi etmek istiyor, ve her türkii ritâyîkâr söylele onun iltifata gerekçedir. Daha 1439 da FILE, Macarlariñ, Türklerle yalnız başlarına karsı duraklıcekleri, sadece eye bir kuandana ve bir iş-olije-ri iktiyacları bulanndığını hakkiñ daki ıddialarına karsı alay etmektedir (79). Halkında zindide aynı kimse, Macaristan'ı, "mescude yeti her meneketiñ hâzurunu temin eden ve sebûtu unanıñ bir karâliyi içinde getirecek ola," (80) un uazzam bir devlet, Kristiyanlığın kallesi ve kalkanı tesviye etmektedir idiler (81). Vârslö'ya her taraptan mu-rafakîyet temennileri gönderizor ve iicaddeye teşvik ediyorlardı (82). Papa ise, un uâladden Roma Kiliyesinin hâziri ve bir müâfiî rüfatıyla ona Rumandalik asarı ve kılıcını gönderisti (83). San ve şerefin ardan hissesi, Avrupa'nın nagarında ancak zindide lirelerin ve referin dâritün un uappa-kiyeti kendisine ait bulunan Macar kuandanı Hanyâdi'ndir. Papa Eugenius IV. regrettiği feranda onu Tanrıının elçisi ve aij yosunun tesviye etmektedir (84). Macar kahramanlığıñi onda tecessiüm etmiş görüyordular ve Türkleri mağlûpi etmek düşüncesi, Ölüme kadar, Onun adından ayrılmay tebâkhi edilmektedir.

Avrupa'daki unanıñ hejcam yeri bir hâcli refere fikrinin meydana getirilmesi, büyük planlar hâlâ büyük karîziliklilara sehp olmaz, Vârslö yemin ile teyid ettiği Türk muahedesini, hâcli veya hâbesi, boymaz, un giyden diz yârdiñin büyük bir kisini geri kalmış, Varna'da Macar ordusunu hâlini kaybetmemiş ve Vârslö'da harp eydâniñda makbul dizmüzetur ..

Evvâlce o kadar kırılık hâlinde bulunan unanıñ efsâne parçalarını, bütün mağlûbiyeti Macarlara yükleyenler vardır.

Bağışları, Papa'nın elçisi (legatus) Kardinal Julian'ı, yanında faylaca para ile bulunduğuanne fanneden Macarların öldürülüğünü iddia ettiğinde. Yaralı olarak kaçan ve atını bir gölün kenarında suladığı sırada gizlice ona yaklaşarak hancer leşmizler ve cereyini ovada turak mızlardı (85). Sofia, Polonya kralicesi, seçikta açığa Macarları hıyanetle ve korkaklıktan ithan eder: günde Macarlar krali aledat etti ve kaçtı (86). Leh suvarileri ile yalnız kalan kral Václav da manzara Türk ordusunu tıpkıde yere, yarip geçeye tezelmiş etti. Ona göre Hallucki Václav'ya, kaza sıklıkları Türklerle Karşı mücadelerinde, kendilerine yardım etmesi için Macar tahtına lütfat onlar sağlırmıştı. Bu ithan, o dönemde öne sürülen bir kimse olan Aeneas reddetmedi ve Kraliceye, Macarları Türklerin ölümlerden hiç biri rükit kaçmadıklarını ve şâh Macaristan'ın Lehistan'ın her sahada geçtiğini ve asla Leh yardımına multaz olmadıklarını söyledi (87).

Macaristan'ın Varna'dan sonraki iş mücadelerini Aeneas en iyi bir wayla tetkik etmektedir, jirâ'a (ırmakdan) hattın kristyanlığı için telâfisi kabil olmayı garantilemiş, şâhleceği ni düzünmektedir (88). Papa Eugenius IV. Türklerin, birbirleri ile mücadeledeki kavgaya eden Macarları Kolaylıkla mağlup, konuya devletlere tecavüz edeceğini, kuralları yakıp yıkacağından ve kristyanları esirste mahkûm edeceğiniinden korkmaktadır (89). Daha sonra, Nicolas V., Roma kilisesine ve kristyan dinine dair o kadar sadık olan ve dinsiglere Karşı bir şekilde fedakârlıkla o kadar çok harp eden bir memleketin, hattın kristyanlığının bütçük garanti na Türklerin davranışları altında eğilmemesi işin hiç degilse Macarlarla İmparator arasındaki sulhun kusattıkları istemisti (90). Aeneas, mütebağıcı bir karavelle, enleketim ic köküntüsüne söyle tasvir ediyor: cui olim vix rimile sol sitit.

Eski Macarlar megalari dan kalksalar yurtlareni bemen nemmen
hic taniya iyacaklardur. Kiri liz, pargala liz ve magyarlari
larin birbirlerigle alakari hile kalmamistur (90).

Hic bur gerden yordum beklememeg. Iskiklal trakki nda ender
Be dugulmatta ve karanklik gorulemektedir. Fakat, Ma-
caristan' in kaderinden faga laffat kendilere den korkmakta-
lar. Hakikatte Macaristan ile galnij Papa ilgilidir ve hikim-
ularlara hic durmadan mektup gonderir, ancak sandan hic
bir sonuncu elde edemeg, adet a rehberligi kaybet isti (91).
Hristiyanlik, misterek gazi ugrunda hic bur say fedet et-
mege mite mazel degildir, Turkleri maglup etmek
icin misait dakikanin parkina varmak istememektedir
(92). Papa'nni ve Aeneas Sylvius'un her turkii gayretleri
beyhudededir ve a hristiyanligi'nin nobetigi yorduma mektap-
tar, Macarlar lui icin kanlari dökmeekte diler,
onlari n goqusleri lui icin kuvvetli duvarini yoldur, diye
mitemadiyen söylemleri paydasi kodmaktadır (93).
Macaristan' in yaki bur istikbaldeki senebutunidan mi-
teessirdiler, giigel sogulerle "dinleri nin zarif ag kuvveti
ni.. harekete getirmekte" (94), pakat, burun laffas tan-
imaktan baska hic bur say vermemektediler. Maglubili-
yetler bur jaman icin lizlik bur haycam uyandiriyor,
harpte ölen kahramanlara aglaniyor (95), gemiciler
gapsiyor, sonra her zey eskisi gibi kaliyor.

Bu esnada, Konstantinopoles (Istanbul) korkak bur mu-
reket siglik icinde yaza akta ve bu haliyle Batii'nn
kayit sigligi ni lui kat daha artmak tadir (96). On-
dan gitlikce daha ag lahradil ekte, bur sefer, Macaristan
merkezlerinin merkez noktasine gelmektedir. XV. cesur
ortasinda, unun i epkarda gitlikce daha faga mislette
Röklezen kanaat, Bigans Um parator lugunun, Bal-

Ramlarının veya Sövalye Tarikatlarının değil, ancak Macaristan'ın Hristiyanlığın Kalesi ve "proprugna cultum et
ante morale Christianitis" i olduğunu dur.

Bu sırada endige verici haberler gelmektedir. Mehmet II.
İstanbul'u almadıkça rahat etmeyeceği hâlikoda yemin etmiştir.
Kristolulus'un mülâlâğâlı bir şekilde kaydettiği gibi, Rumla-
rı'nın kendisine Karzi harps yapmaktadır ve tabrikâtha lies-
lenmektan hiç bir şâriğ olmamaları onu intikam sevk et-
mîstir (97). Hristiyan dünyası bu haberle züpke ile Karzi'la-
maktadır. Çünkü, sindize kadar bir çok defalar bu na-
henger haberler gelmiş ve bu haber dânia galere gîzîzî.
Fakat, Türkler hîmen etseler bile ne elde edebilirler. Türk
ordusuna Batı Avrupa, Nâla, hiç bir nîja ve disiplin
tanrıyan, iştidâî teşhîatlı bir sürü addet ekleder.
Halukki, Bigâns, göllerinde muazzam ve kuvvetli bir
devlet olarak yazarmaktadır, tek hâzîna da Türk hîcimla-
rını kolaylıkla tâdedecekter. Muhakkak ki şehrin
yine paraya ihtiyaci vardı, tehlîkeyi mü'lâlâğâ landı-
rarak bu parayı koparmak istemektedir (98).

İstanbul'un suikast haberi râhîn ve kayîtrîj bir ze-
kilde karzîlamıştır. İmparator Fredrik bu nâtem-
haberi üzerine gölgesi dolar ve günlerce dua yerinde dir-
gökerek ilâdet eder (99). Aeneas'a bu feci hâdiseyi
elleri titreerek yayır, fakat ırtîratüni kelimelerle
ipadeye muktedir olsun aysyla şehrin sâmâaşıyla hristi-
yanlığının bir gölü kör oldu, bir kolu kesildi (100). Papa
ve Kardinaller Meclisi, cihazımınlı bir hâdire cerayan etti-
ği ve "christianığın en zarkdaki kaleinin düştüğü" nü
hîreddîzler (101). Papa, Türk Sultanının hristiyanlık
aleğindeki hareketin hâzî addeden ve her hristiyanı büyük
bir başlı seferine çağırın bir herat mezretti. Bu tür

Averupa'ın etkisiyle düz isteti. Korku ve kuyucam duvarlarla ille gara ambarda çok büyütüldü. İlk teesüplerden sonra zamanla eski haliyle her kezde danışmaları ittama etmekle beraber, Batı'nın nazarında, Türkler mindenlere tehlükeli bir şekilde alındı. Türklerin üzerine karzı ne, bur harchette bulunma, makala rümlar ittham edil ettedir ve bunu inançları çoklar. Buñulara göre Rumlar, Latin bilire sine karzı Türkleri tercih etmektedirler. Razi'lari'na göre ise, birleşme hareketlerine katlığı surette son vermek için hıfzat kendileri teziki ettiğine gaoğur (103) lardır. O vakitki mektuplarda, Rumların mutfağından bur hapsinde yapmadıkları, tipki Kadınlar gibi bur akılreti hak ettilerini ve sayısız günahları içindeleren Allah tarafından kendilerine bur mücajıt olduğunu söylemektedirler (104).

X Türklerin zi'nde Averupa'ının en kötüsü bur problemini hâline getirdi. Her göf korkusunda istemizerek ona tevecüh ediyor ve artik bunadan sonra ona büyük bur dikkat atpolanıyor. Türk ordularının disiplinli idaresinde ve mislii amiliğinde inşehit, ahlaklı burlığında gösterilen kuvvet gençak zi'nde kesfelenmektedir. ki, artik geç kalın (105) ve Bujans imparatorluğunun ve Kudretinin nâresi olan türkler Averupa'ya iyareti in korkunç bur işleri hâline gelmişler. Daha asrin başlarında Hâmanichaişt'lerde, Bogomil'lerde bur tutulan, silissim, karları gibi, bur düz am tehdidi ediliyordu. Bertrand de la Broquière, kristyanları böyle kalfa ve gırkin insanların hakimiyetleri altına alalarını büyük bur utancı, gibi görmüştü. Zira, buñular mukadder teknikatlı idi, onda burının ancak yarısı ve kılıçlı vardı. Fransad'dan, İngiltere'ye Alanya'dan kolaylıkla temini kaalid olan râde 15000-20000 okcu ve silahlıdan ve bur kaç bur marta loydan mirekkes,

-19- Bir kuvveti kolaylıkla Belgrad'dan İstanbul'a sevk etmek
mümkündü (105),indi ise nesleki bir şekilde öneşig
görülmekte ve Türklerin tardı Avrupa'nın üzerinde
buçuk lirliğinden ümidi olunaktır idi. Belki de bu tür
milletlerin bir araya getirilen kuvveti birbirinle baza githalıdı

Türkler, taliaten ve doğuştan sert, nakavindiler. Ağlıga
ve şorguluğa dayanır. Hayret bir şekilde tehdîmîl ederler.
Ravi gâbilîzî diller, harpten ferhalâde bir şekilde anlaaklı-
diller, harice gitmekleri naktî sevinçleri nadir rüyalar. Orduda
bir kizi komanda ~~et~~ ve herkes ona kayıtlığını ve şartını
itaat eder. Her teknikeye hatta ölüme hile daimâ hajîdüler.
Yigittığının san ve şerefi, Padışahları uğurunda bir, bir fedâ-
kârlıktan kaçınmazlar. Fakirlik onlar için aşıp degildir,
cesur, şereflî ve galîkân olan kimse en yüksek mertebeye
de nâşîl olabilir. Veron gili gâlibidiler, iktiyarları, kadînleri
ve çocukları öldürürler. Esirleri biri biri işkenceye koymalar,
her tarafı yakar, ~~ve~~ yağına eder ve şikâyetler. Hristiyan ka-
nınma her fannan surâ-iş gibidiler ve kapılıları yok et edile-
ce rahat etmeler, zehvetleri tatmin edilmesi bir şekilde
dir. Kadîni kocasının, kişi haleşinin göğüs önde kır-
letirler. Karakterişîf, âdi ve yemini içinde hanîsîler, söyle-
mi tutmazlar, ne Allâhları ne dilleri vardır (106).

Fatih Sultan Mehmed Zeytanın müzâhhâs himâsalidir.
Çehresi korkunç, göğleri gırkin ve sesi ~~üthizler~~, rözu
küfürdür, keşfin istedigi gili öteki ni berikini idam ettir-
mekte ve Hristiyan kanı ile yıkamaktadır, her zayıf kişisi
yalnız bir argısa vardır: bu tür Hristiyanları yerinden
kaldırır. (107).

"Impudens manus canis, Christiani non invicim manis
sinus persecutor, saevissimus barbarus" olarak
taavüf edilen Türkler Zeytanın hizmetkarı gili gösterilmiştir.
Tantü onları, Hristiyanları günahları, dini anlayışları,
ve hükümdarları kayıtlığıkları için bir ceza olarak gör-
derekler. Bizzat Padışah İsa'nın düz manıdır. Allâh
bir tecrübe şaha yapacak, eğer bir seferde bir fayda olursa

- 20 -
- ve hükümdarlar kürkleri ile uyuşamaylarsa, kristiyanlığı için
üzerine bütün helâları yağdıracaktı (108).
Zindanlılar kadar, Konstantinopolis mevcut olduğunu iddetçi, doğrudan
doğruya bir tehlike yoktu. Hattukesi,indi, artık Macar veya
İtalya arazisinde Türklerin ilerlemesi, saha kaya manzara bir ja-
manı meslesi olarak görülmektedir. Herkesi korkun sarmıştır.
ve hiç kimse orunda karzılar — akığın kendisini Kapıdere
cede kuvvetli hissetmeye niyettedir. Mektuplardan makikî bir
panik kokunu duyuyor ve Türk pütnahatı hakkıında
hic bir sarsık tilki ~~etde~~ bulunmaması bir panigi artırıyor.

Papa bu rukuhâletinden bir hâfî seferi tertip etmeye
karasunda istifadeye galışmaktadır. Papalık politikasının
bitişi XV. asır devamında iki önemli undası Avrupa
rechts ve genel bir hâfî seferidir ki, bu undalere ga-
mani geçtiği vakit bile radikâl olmak istedir (109).

Papa Eugenius IV., Nicolas V., Calixtus III. hep aynı yoldan
yürümek ve bir netice alınmamasi nâm sebebini hep
si de hükümdarlarda görmektedirler. Fakat geni bir
plan ve gâman'a daha uygun yeni bir fikir bulamayış-
lardır. Meseleyi pratik cephesinden yakalıyan sadece
Capistrano olmuştur, diğerleri hep magari birer muharebe
olarak kalmışlardır. Tek dinâlik bâhrizet Aeneas Sylvius^{tar}
dur ve papa olarak eski an'anı devam etmemiz ve
bu yük planlarını bir sırada Avrupa'ya vermektedir (110).
Kristiyan din birliğinin takviyesine galışmak artık imkânı sydler.
Duygulanalar vardır, fakat mevcut değildir. Hükümdarlar
millî devletlerinin enfaatini, fazla hic, ki — sevin
keyfine tâlih kil — ak istemeyler.

Aeneas, dâha varna muhareberinin aklinde müste-
rek tehlikeyi göstermekte ve bunu müsterek bir gayretle
defetmek argusundadır (111). Kırnağ Türkler, hükümdar-
lar arasında sâkam her geni bir andan aşiktan he men kendi
yararlariına bir netice almayı göllerler. Krallar unvan-

-21- gör meli ve birbirleri ile anlaşmalaş idiler (112). Rumlar
rin ~~da~~ felâketine de bu müvâjenesiglik sebeb oldu. Bessarion
bu kişi bur ileret olsun diyor (113). Kadreti lügüt, iktirası
sona gel of derecede, hükümet tek argusu ölümü süfatır. Ne-
ticenin ancak müzterek bur hareket teomin eder, fakat, her plan
yapan has rol igin lazıka milleti intihap etmektedir. Bes-
sarion İtalyanları, Fidelpo Fransızları (114), Guteberg
in nesrettigi Türk takvimi ise Almanları (115) düzüm-
müştür. Hepsinin Türkleri temanen mahvettiği ve
kristiyancıları, tek bur müslümanın gaza adığının hakkında,
teomin etmemesi ümidi ediyordu (116). Almanlar, her
millete muayyen bir rol verecek olan ve tatlılık edildiği
takdirde işe şerefinda ushakkak Türkleri Avrupa
dan tardecekti bur plan hazırlayılardı (117). Fakat
bu plan da, Regensburg toplantısında tek tip edilen ve
keşâ lütfün Avrupa milletlerinin istirâk edecelerini
nazar-i itilâra alın, diğer bur plan gibi nayariyatta
kaldı (118).

İç karezkiliklariının her halde tesir ettiğine Macaristan'ı
silhassa hesap ediyor degillerdir. Bati, o kadar gaileleri ara-
sında her zeyi kendisi yapmak istemektedir ve lügüt millet-
ler macarlığına haza geçmesini bur nevi kicilelik saymalar-
tadilar. Müjakereler sona erince de herkes bur nafile memle-
ketine döner, fakat her zey erki hâlinde kâle, yeri bur
teklike haleri gelmedikçe de yardım vermeyler.

Venedik ilk defa inişrigiye duşince harp yapmış
karar vermiş, fakat, sonra sulhun olaşa faydalı bulunmuştur.
Hic bur Türk alegodarı Koelisyona girmeyeceğini taahhüt
etti ve Türkler alegchine yardım vermedi (119). Italyan
hükümleri Türklerin taarruf istimâline karşı birbirleri ile
tedâfirî ve tecavüji ittifaklar akdetmekte, fakat bur

22 Yarımadadan hâriçte hiç kimse yardım etmemekte olmalar.
Bu iştiraka sonradan Papa da girdi. Portekiz kralı Alfonso ise
Batı'daki patperestî mağlûps etmek istiyerek ciddî bir adımı
atmayla meygal olaen ilk hükümdardır (120). Ortac, ağızda
nizete hittîm Arapça'da her derece rehber ~~ettigi~~ halde, Por-
tekiz'de Papa'nın röfü genelindeki her milletin en mu-
kadder hislerini tabrik etmektedi. Fakat bu mirali
hic kimse takip etmedi.

Aeneas Sylvius, Diyet meclisinin hemen arkasında
Bundarî söylemişti (121): "İngilizleri ve Fransızları kim
hariçteş, Aragonya ve Cenova arasında kim anlaşma-
temini edebilecek ve çeklere, Macarlara karşı Almanların
hiddetini kim testim edebilecekler? Sadece yardım
raadediyor, Ingiltere ve Fransa birbirinden koruyor ve
hic kimse meneketi ni serbest bırakılmıyor, Alman-
ya'yı is, iktibâflar hâlindeki tehdit. Avusturya, İsviçre
ile düzmandır. İskoçya, Danimarka, İsveç, Norveç,
gölkâf türkâi ve hic bir surette yerlerinden kımıldam-
maya tarafdar görünüyorlar. Sek krali Bargonduya
kimdan ile harp halindedir. Lehistan'ı Alman
böyalıkları mağlub etmektedir. Macaristan'da ise amarzi hâ-
kimdir, Dakilde Hercimars, rehberi ve meneketi in-
lingilik bir kişi Giskra'nın elindedir."

Ade hâlimiğen kimse de söyle zikaret etmektedir (122):
"İstanbul'un subutunun ikinci senesi oldu; hâlâ hic
bir zey yok! Mâlikam ferine akademîja gelen itmal ni,
yoksa körük sevgi delilik midir?" İmparator Fredrik
ün, sehri muhasarasi esnasında, Fatih Sultan Mehmed'ı
e yaptığı ve muhararayı kaldırarak adığını takdirde hittîm
christigânlığının kim ve gâzalîni iipherine celledeceği yoluunda
kimAGRURANE tehdidi (123) giiliğin oldu, hic kimse inti-
kim almak istemedi, ilk anlaren hic zeyler yapmak
argasu gitmekle sönüdü, "bu 'lingilik darbe', yeri ni, aşıg
hic ağlana, abu sâb eden hic şikayete terketti (124).

23⁵
Ayrıca, bundan son metin gibi şıkları aktardır: "Sadece nüja-kere ettiğe, her yeni Dijet meclisi toplandığa Türkler, yine de taarruf etti, evvelâ Macaristan'dan lahit vardı, sonra da Alman ya deyihinde söylendi" (125). Halbuki zindan Türk ordularını surdurazı Macaristan'dan da bekleyemayıyordu. Calixtus 11. duymaztu ki, "yaptığı hımetler için o kadar çok sevdiği ve zindaneye kadar Kristiyanlığın kalkanı bulunuş ola- men leket, artık, hazi ve multitelif uşavları逻辑 - us ve ezitsigiliğin hükümlü sıroluşu lui yer ol us, lügüt izleri topluk ne icraya bundan sonka gayri-i muktedi lir hale gelisti" (126). Avrupa bediinde, gâter o lügüt İstanbul'un un suku tarafından sonra Küçük Belgrad'dan, bilhassa men-lekette bu kadar lügüt düşensiglik olduğunu ja-anda ne bekleyebilirdi? Halbuki, o-larca, daren - ancak Macaristan kurtarabilecekti. Zira, ejer putperestler bu men-lekete varis tariyla te-in ne iade etmek istemekte ve bu na-uvaf-pak olanajınca da hiddetinden bütün Kristiyanlığı ithan eylemektedir (128). Castilia'lı Jean, Macar Kralı László E. ya macar mahârislerini Türklerle karzı servet -esi kurusunda tezük etmekte (129), başkalari ise son imâtilerini Besterce Kontunda gör - ek tedirik, gürbî, o, Türkleri - yegâne korkusu ve Kristiyan dininin en kuvvetli lui süte nadur (130).

Papa asığka der ki, "Macar Kralı hütn kuvvet ne kudretiyle Türklerle karzı gitse lile, yurdum alamaysa, onlarım sayış ejer yurdum et - eglere Macaristan tam lir yenilgiye uğriya-aktı, gürbî kuvveti Türklerinki ile - kayere kabul et - ej,

²⁴ -deye zayıfır: „Tehlikeli büyüklerin de yardımını lui kasısa atlike veya günlük gecikmesi o kadar büyük takribidir. ~~Sebepler~~ olur ki, kristyanlık bireyden etkiliğinden pişmanlık duyar.“ (132). Korku ve ümit righte, hiç lui jana mevcut olmazken, tekniklerim ve hadiselerin nükuunu garnettiliriz: Milano prensi Sforza Ferenc, duymazsan ki, Türkler İtalya'ya gecen için memleketten sadece serbest geçiş istiyorlar ve lui müsaadeyi aldıkları takdirde Macarlarla terminat bile vermeye başardılar (133). Almanlar ise Macarları Türklerle karıştırmalarından korkmaktadır. Almanyaya'ya hücum etmeleri için Türkler memleketlerinden geçmeye müsaade edeceklerdir: “Zaten Macarlar, Almanlara gelecek felakete katılmalarına izlendi” (134). Büyükkristyanlık parolası arkasında herkes yalnız kendisini Kurtaracak istemekte ve başka hiç kimse ile ilgilenmemektedir.

Buna rağmen, imparatorluğın telâkki olunan vazifenin sahibi ve komandanı Huangadi ve râhip Capistrano, his kimliğinin düşürmeye cesaret etmediği gibi yaptılar. Mehmed II., mağlûp ordusunu ile Bolgrad'ın altından kaçtı [!]. Capistrano, Calixtus III.'e yazdı: “... Kaferin enel Allah'a sonra Hungaridi sağırlıda terminat edildiğini bildirmisti: “Türkler, o kadar büyük bir ordu ile taarruf ettiğindeki, lue, sindirimde kadar görülmeyen ve ilk dakikada Hungaridi - turcumen terror et portissimus Christianorum propagator - lue ile mit sigliye düşmüştü. Her ziyona lorslular, başka his lui soy, kristianlığı muhakkak sevindir kurtaramaydı” (135). Papa Calixtus III. lui gaferde sevindir lui işaret, müteakip müahvelanına müsaade etmedi: “son dakikada sanlı soyvoda Jean'e ve lui kasısa silahsız kristyanı kudretli Türk'ü mağlûp etmeye gönderdi” (136).

25² Her yerde Hungardi'nnın zafer ve böbreki dayanaktadır, Isa'nnın askeri, korejucu kalkanı ve yenilmez lui kahraman tesmisi edildiktedir. Atez püsküren Türklerle yalnızca karzeş olamaztur, oları durdurulabilecek uzakta kalmıştır. Halkın ümidi onun üzerindedir (137). Taglia coggo, bayecanla böyle demektedir: "Ez zaferi komandan, katolik dininin halkı zaferiye Macaristan'ın hizmetli naib-i saltanatı, ey, asıl, şerefli Macaristan, her kristiyanın saydiği ve edebi ile her tarafta doldurduğu lui kahramana lâykesi" (138).

Belgrad şapferinin haleri sır'alle her tarafta yayılıyor, mütemadiyen büyüyor ve mikayet lui hareketi zaman ile tanınanlığacak hale geliyor. Her yerde enine leşen ve luan da - mazredilakte, nubasara esnasında Türk fâdîzâhi'nin öldürülmüş söylemektedir. Hâdiseye zâhit olanlar, Türk mihi'nde dilerini nûr mîrakları'nın nesil hazırlarında paragayalığı'ni veya göğüslerine saplandığını anlatıyorlardı (139). Goldener János'a göre, Macarlar, Türkler öyle lui mağlûlîyet'e uğratmışlardır ki, kuvvetleri ve cesaretleri olسا, putperestleri İstanbul'dan lile târdede lüleceklerdir. "Türkler o kadar korkunuzlular" ki, işin içinden lui onlardan onuru kovalayalar (140). Bir kas ay sonra İtalya'da İstanbul'un geri alınlığından lile hâsse - dilmektedir. Bu haleri, kendisinin pek o kadar inanmadıktedir. Pavia piskoposunun aktedir (141). Dediği kaydıyle, sevinçinden ugna aktar ve eğer lui halen doğru ise hem hayatımda luan daha güzel lui zayıf - madım" demektedir (142).

Yeniden canlandı hâsi seferleri planlarında sevk ve idare, artık her yerde takdir gören Macaristanındır (143). Avrupa, en kuvvetli kaleyi mikayet Macaristan'da gör - mektektir. Bu duygusun, bindeye kadar okiztan sehattan azaçık ayaklıyor sa da bütün Avrupa'da dalgalandıktadır (144). Türk

26- mesesinin hali gitlike Macarligiñ adi ile birlikte anil-
maktadir ki, bunun neticesi olarak da, tam bu güvenle ve
ayni jandanda tam bu kayıtlığla Macaristan'ı kendi hâline
terketmişlerdi.

Hunyadi'nin ölümlü hâli projeleri hürdenliye alt ist etti.
Ölüm, dinin en korkunc savunucusunu, en müntagahahra-
manını alıp götürmüştü (1455).

Avrupa tam bu iktidarlığına düz ~~ile~~, öyle anlayışlıyor ki,
Türkler aleyhindeki planlar da Hunyadi ile nevara giri-
tir (146). Papa bu iş daha mücadele eder, referim idaresini
~~almak~~ hâvesunda İmparatoru iknaa çalır, ona impe-
ratorluk vazife ve sorumluluklarını hatırlatır, fakat hittitli-
hopsi beyhude olmaz (147), Mantua Kongresi tam bu iflas-
fa metice lenmiştir.

Sımodi atılık Pius II. name ile papalık - eka ini izde-
eden Aeneas Sylvius, meşver ve mümkessir bu eda ile
zunları yazar: (148) "Yatnij sadık Macarlar hemen harp etmek-
tedir, fakat yarدم alamazlarsa onlar da Gök jama-
dagana - iyacaklardır. Eğer bu set de yıklırsa ne Al-
manlar ne de Gek veya Lebhaber en nizette kala müyaçak-
lardır. İtalya o jaman Türklerin ömründe ağık bulanacak,
Fransızlar ve İspanyollar bundan dehşete düşecektir, İm-
pirejin Macaristan üzerinde döndürüyüne hissediyor, fakat
Bonna râğmen yarđına kozmaz. Onu kuvvetli
sanı aktta, hâsusi zekilde ona inukaddeati ile
ilgilenmemektedir. Macaristan onları, anca, kendisinden
faydalandıkları - üddetçe elâkadar etiposette idi.
1456 da Japeri kayaçılar, bundan sonra da galnij hasları na
mucadeleye devam ettiler. Coğrafî durumun Maca-
ristan'ı Türklerle karzı ebedi bur surette harbe şorlaştı-
ğıni katal ederler. Macaristan'ı - üdafa eden Avrupa'ye
savunmas olacagi için Avrupa'nın inukaddeati Macarista-
n'ı ile birde (149).

24
Mátyás'ın Macar tahtına gelen asını herkes sevinçle
karzıladı. "O, Tanrı'nın bir hediyeyi telâkki ve hünâr
lüğün male addedilmedi. Balkarıının içinde yürüyereceği
umular ve hatta bunu kendisi inden beklerler (150). Batı'ın
göveni birlik halinde ona teveccüh ederek zahriyada şut perest-
lere karzı mücadelein tek komandanını görmede tediiler.
İmparator ve diğer hükümdarlar onun yanında arka planda
kalmışlardır. Bu andan itibaren, Macar krali mücadelein
Tanrı tarafından gönderebiliz sendarıdır, her türlü tezeliğin
ve tatlıkat ondan beklenmektedir. Raja, Mátyás'a
"hünâr kristyanlık göğünü sana dikmisti, iin it dolu
kalple her zeyi galivî senden bekliyor. Türkler karzı
harp etmek senin sağıfe ne mecburiyetimdir. invictissimus
fidei athleta, fortissimus proprugnator sensim! Yalnız
Türklerin dığınıni sekecek değilsin, aynı zamanda iin it
ediyoruz ki, təmənen yok edeceksin" diye yayıştı (151).
Baska bir zaman da "Macaristan'ın pagitleri ölçülemez,
bu büyük ve arılı meleket 70 reneden kiri dir düzman-
ları ile harbetmektedir. Scutus - fidei christiana. olarak
hünâr hümânlara Karzı durdu ve Tanrı'nın takdirine
göre yendi veya yenildi" denisti (152).

Türklerden düşülen korkuya yeni yeni haberler dai a
tafelizordu: Türkler Mösürler ile ittifak etmişlerdi ve bu
suretle Macaristan'a taarruz edeceklərdi. Pâdezah, hünâr kev-
metigile Macaristan üzerine gelmeye ve, bu sırada hünâr Ama-
dolu'yu kağbetse kile, onu təmənen qnedikcə geri dön-
meneye yemin etmişdir (153). 180.000 kişi ile Belgrad civar-
ında toplandığını (154) Cenubî Macaristan'da bir defada
500 köylüyü katlettiğini mukakkak surette kilen vardır (155).
ve heyecanla gelen umumi şükür dai na rûkîmet hulda
macarlık türk taarrugları ni püskürttü. Mátyás'ın magur
Macaristan'ının nüfusu ise bu suretle giyində giine arttı.

28¹
Macarlar cesaret ve yiğitlik kahramanları gibi terit ediliyordu.
Harekeleri olasılar kırıçık yazlarından itibaren asker hayatı
içinde sertleştiler (156). Türkler bunu macarlardan müthiş şekilde
korkular, bir defa, Türk ordasının öncülerini iki pıgade aske-
rine rastlamış ve bin olduklarını sorup da Macar kralının
ada-ları olduklarını öğrenince korkularından gericé, kır-
külliye kastıkları görülmüştür (157). Avrupa Macarları'nın arka-
sında kendini en iyi şekilde hissetmekte ve Matyás'ın Türklerle sulh,
hatta başlıklarının muhalâjî olmasına göre, iktipâk anlaşması
yapmak istediği duyulunca her tarafdan mektuplar gönderilmesi
te iddi. Türklerde inanmamasi, sulh akdetmemesi, Türklerin
sadece onu mahvetmek istediklerini, istirham kâr lui ipade ile
Matyás'ı iftikâr ederek bu takdirde kristyanlığına bâlinin
ne olacağını sorular (158). Bu lui makarat hâlinde her
erde tekrarlanıyor, eğer Macaristan yıkılıcaya Türklerin
kulları arasında kendini atarsa, Avrupa ve kristyanlık
ne olacaktı? deniliyor.
Habemus o esnâda Macarlari lui sokları hakim görmek
teddi. "Iskitlerin ahfâdi", "Attila kavmi" talihleri (159)
arkasında sadece asker millet vasfi günlenmektedir. Banum
ideallerini Avrupa hiç lui şaman kalbul etmeyecekler.
İmparator Maximilian onları karlar rayında ve
Almanları Iskit boyunca rugunda yasa-arâni lui kii-
çiçeklik ray aktadır (160). Bu nonda karalar bindi küçük
görüler bu "eskît vasfi" macarlari diğer milletler arasında
yükselebilir. "Han kâri", Türklerle kahramanlıkta,
merhamet riflette aynı derecede kurşunlere, her ikisi nâm-
de galâgî harpte gerçek dayanaları ve başka her sezi hakim
görüler, Türkler aleyhindeki harpte onları ezip lui duru-
ma getirmektedir. XV. yüzyıl sonunda ilk Fransız zaire, Ma-
carlar Türklerle her muktâda kurşunlar, pakat lura
trägmen kristyan dinleri dolayısıyla onları büyük düs-
manlarıdır (161). Henuz lui bengelik
üzerinde pek durulamaktadır, pakat, kristyanlığına

29
istinatkağıını, kötü niyetle, Türklerin tarapında saymak
ve onları Türklerle beraber addetmek harsusundaki bütün
muhakkat telâkkinin temeli, kökü buradadır.

Naturalistler, Türkler "Rex Hungariae" yi methederler, ona
kitaplar yazalar (162). Onun servik ve idaresi altinda mihayet
Türkleri şenecik ve "O jaman Macar Krallığının son ve zöhr-
eti semaya, en yükseklere kadar yük selecketti". Türkleri tem-
men mahvedecek ardii. "İşlerinden en fazla 4000 kişi sağ kalacak,
o makit, onları'nın kristyanlığı ne ölçüde bir tehdîdeyle kârûle
koztuklarını herkes görebilecektir. İslâm dini sönçak, kendini
müsâliman sayan kimse ~~artık~~ kalmayacak, herkes Ysa'yi efendisi
olarak tanıyalacaktır" (163).

Methodius'un tepeâili Türkler mal edilir. Bu pala göre,
Protoperestlerin hâkimiyetini lui kristiyana hâkim - dari kira-
caktır. Fakat bu artik lui imperator oluyacaktır. Onun
ortaçağdaki kristyanlık dinini - müdafaa rolü artik kal-
ması istir. Büttün alâmetler Macar kralı Mátyás' da
toplama aktadır, "bu selep le, herkes, Macar kralının bu
müyük meadeleyi hâzâracajına inan - aktadır" (164).

XV. asrin son yâhi senesinde Macaristan ve Türklerin
Avrupa'dan tardi birbirinden ayrılmış merde ve
telâkkillerdir. Türk merdezi, artık Macaristan'ın lui iş-
izi degildir, lui tün Avrupa'ının kaderi luna bağlıdır ve
macarlık, kristyanlığın muhabîfi olarak Doğu Kale-
si'nde nöbet beklemektedir. Papalık mîsterrâ, Batı,
yâhî jillardan beri Türkler aleyhine tek bir gâkuz ve Tek bir asker
peda etmeye taraptar görülmemiştir. Tanrıya karşı,
christyanlık safiye ve meclâri yetini, hayatı boyunca
eldeci düzânda çarpızmazı, macarlık tan bekle istir.
Macaristan kristyanlığının Kapısıdır, luna - müdafaa et ekle
Avrupa'yı müdafaa edecek, Macaristan için harp yaparken
Avrupa için harp etmiz oldacaktır. Avrupa macarlığı
güvenliğine endüzyor. Sonra kaynaklara mâlik Türk

30' devletinin karzisinda, onun askeri kuvvetini i
oldugundan fayla takdir etmektedir. Belki de bunu
kendi kayıtlığının nüfus göstermek için yapmaktadır.
Heyecanla hayranlık duyar, kendisini takdir eder, fakat,
Macar makaddeleri üzerinde hakiki bir anlayışı zin
füle hissetmeye mektedir. Humanistler, onları harbar, ırkçı
ahlâk ve adetlerinden mağur bir istihfa ile bahsedeler,
Macar ruhu sonuna kadar yâlancıları. Ancak Macaristan
artık korkusuz bir memlekettir, nefret ve istekrah duygularını
devlet değildir. Ceniyetin aynı seviyede, çok defa sevki ve idare
edici bir aşasıdır. Batı milletleri, nüfus olarak, onunla bir
tesanît halinde dirler. Fakat her zayıf, inkıza eden millî yetper
verlik götüre ile brakalar ve hotkanalar. Türk zaferlerinin
neticelerini, mesela, Macaristan'ın bir kısmında yine akınlara
ve târikata hedef olursa, hürsatlar son kalelerinden
atılabilirler. 1653'te, soğuk kanlılıkla -uhakeme
ederler, eğer durumu kendileri için doğrudan doğruya tehli
keli görmezlerse artık daha fayla ilgileneler.
Macaristan bu devirde, orta çağda asla var olamadığı
bir yükselişte bulunmakta adadır. Zevâl bin makta olan
kilise hükümeti, meydana çıkan millî devletler ancak
ona güvenekte, Türklerle karşı her zaman ondan belli adak
tedirler. Avrupa'yi fâlînî hâzinâ Doğu'ya karşı müdafaa
eden Macaristan bir kaledir, propugnaculum christianis,
antemurale et sentrum fidei dir. Kalemim nüfusları,
müdafî macarlar propugnatores ve christi milites dir.
Bütün mücadeleinin başı, kehânetlere göre, müstakbel
yan ve şereplerin Tanrı tarafindan gönderilmiş kahramanı,
Macar kralı athleta christi ve defensor fidei dir.
Memlekettir, millet ve Kral kuvvetlerin yaptığı kadar harbin
taahhüt ettiler, dayandılar ancak yalnız kaldıkları
için, kendi kendilerine zikaret ettiler. Tepki Papyanın
yaptığı gibi:

31°
"Merito censetur, quod incitatum et mobilissimum illud regnum Ungariae esset propagandam fideli in-
cussum et ante murale ac scutum Christianis." 166

~~xyan:~~ Béla Kálmán

Tercüme eden: M. Tayyib Gökkilgin

"A "Kép" a Keresztegy köjörség és a Török
hatalom a XV. században."

- 32
- (1) L. Richard Wallach, Das alendländische Gemeinschafts bewusstsein im Mittelalter, Leipzig, 1928.
 - (2) Dr. Theodor Steinbichel, Christliches Mittelalter 1935. — Heinrich Günther, Der mittelalt. Mensch. Hist. Jahrbuch. 44 (1924).
 - (3) J. Huizinga, Heiligt des Mittelalters. München 1928.
 - (4) Theiner, Vetera Mon. Hist. Hung. Sacr. Illustr. 2, 74-81.
 - (5) Mon. vat. Hung. 1/4., 535. Saracenos. Turchos alias infideles, haereticis et Romanas ecclesiae rebellis.
 - (6) Aym. gen. 1/3., 128: "immamissimi Tarchis nec non manicheis ac haereticis et plerisque aliis christiani monnikis hostilius ... et etiam scismaticis in partibus Bosnensibus commorantibus?"
 - (7) Aym. gen. 1/4., 229, 460
 - (8) Theiner 2., 215.
 - (9) Theiner 2., 130.
 - (10) Mon. vat. 1/3., 269-276.
 - (11) Aym. gen. 1/4., 229
 - (12) Bu fikir, hittün XV. asır ortasına kadar, kilise muhitlerinde dâha sonra da, gagan janan görülmektedir. Ms. Aeneas Sylvius'un İmparator Fredrik'e 1452 de gönderdiği mektup: "Imperatori sagipisi terram sanctam ex manibus eum parorem sindicare, monstrumque illud et abominabile idolum Mahometis exterminare". Raynaldus: Annales Ecclesiastici. 28., 573. — Calixtus III. un 1455 deki yemin: "quod si oblitum fuero tui Jerusalen, oblivioni detur dextera mea et adhaereat lingua mea fauiclus meis; dextera mea et meminero tui et si non proposuero te, Ierusalem, in principio leticie meae". Raynaldus 29., 27.
 - (13) Bârczay Országh, Nikopolis (Nigde). Haddörf. Köf. 7. (1894). — G. Köhler, Die Schlachten von Nikopolis und Warna. Breslau 1882.

— cizili hisselerde
italik olacak.

33
14 Gustav Beckmann, Der Kampf Kaiser Sigismund's
gegen die wendende Weltmacht der Osmanen.
1902. 106.

- 15) Fonter Rerum Austricarum (F.R.A.) 2/68., 488.
- 16) Archiv f. Österreichische Gesch. 15., 57.
- 17) Aeneas S., Commentarius. ed. Fea. 62.
- 18) Aeneas S., Opera quae extant Omnia. Epist. 127.
656. "suum quaque civitas regem habet. Tot sunt principes, quot sunt domus.... Christianitas nullum habet caput, cui parere omnes velint... Tamquam facta nomina, picta capita sint, ita papam, imperatore quoque respiciamus."
- 19) XV. asırda da sık sık rastlanan, "gran Turc", "magnus Turchus", "gross Türk", Tâluleri lütfen illeté zâ il degildir ve binâenaleyte bir takdir, telcîl ifadesi sagılang. Büyük Türk, büyük Efendi deâna Pâdisâha aittir. Msl.: Lajos II. tahta gîktiğî vakit "magnus Turchus.. ona iki dileklerini gönder isti (Ragusai verikalari, n. 432) Epistolæ filii magni Turchi. (Aya-yar.) "Per Solimanum magni Turchi filium" (Aya-yar. n. 433).
- 20) Tukeros, Commentariorum liberi VI. Schwandtner 2., 24. "Turcae enim cum Christianis nulla alia Causa amicitiae inveniatur, nisi ut de manu oppriment incertos; unde qui illorum fideli minime credunt, maxime tute sunt."
- 21) Poggio Florentinus'dan Hengadi'ye (1448): "quid enim gloriissimus esse potest, quam bellum suscipere aduersus hostes fidei, pro fidei lumen defensione? quid lauda belli us, quam vexillo crucis, in qua salvati et liberati sumus, propagare, fidem et Dei populum a pharaonis fancibus liberare". Spicilegium Romanum 10., 247 - 250. — Papa dan Kral Matyas'a: "nihil gloriosus sit, quam bene mereri de fide catholica et pugnare pro nomine salvatoris nostris". Kelcz. Epist. Matthiae Corvini. 5., 7 - 10.

- 22 - İmparator Maximilian'ın Freilwig'daki imparatorluk meclisinde yaptığı konuşma: "Tanrı" da inā Türklerim şafiq yoluyla ketti, şindi ömürlerin Hıncız'dı" yi hıka hıra ja-as İskender Bayi sükatda'da-it ihr davranış spürt und merkt, dass Gott seiner Kirche anhain'. Hristiyanlığıñ magappa ol mari lajündə; Gott ist mit uns. I.R. v. Löwenberg: Auserlesene, Christliche und überaus schöne Erinnerungen ... von dem Türken Krieg à Frankfurt am Main. 1597. 1., 71-82.
- 23 - Aeneas Sylvius arılık Avrupa'daki ve Arap'a'daki halklar-
dan habbetmektedir. Opera. 931.
- 24 - Europa. Cap. 26., 27.
- 25 - Agn.-yer.-C.: 33.
- 26 - Werner Fritzmeyer, Christenheit und Europa. Berlin 1932. 18-29.
- 27 - Hannover, Agn.-yer.-I., C.: 3-4.
- 28 - Mom. Vat. H. 1/4, 98.
- 29 - "Civitas, quae propragmaculum Christianitatis existit,
in manus ipsius veniat Bajazetis, ... in quanto per-
rius foret universitas Christiani constituta". Ray-
naldus 27., 69.
- 30 - Pastor, Geschichte der Päpste. I., 570-609.
- 31 - Hannover agn.-yer. I., 384-387.
- 32 - J. W. Zimmermann, Geschichte des Osmanischen Reiches in
Europa. I., 525-529.
- 33 - Pastor, Agn.-yer., I., 333.
- 34 - "Civitatem illam Constantiopolitanam, in Oriente
Christianorum arx et maximum". Raynaldus 28., 402.
- 35 - Aeneas Sylvius'un zu söylerini şıkretmek kaçırdı:
"Muhammed, dominii İmparatoru Heraclius'un Telkiné
üzerine tezis etti. Klagebrief über den hochrachädlichen
Verlust der Christenheit vor dem laidegen Turken. 1615.

- 36 - Ragnaldus 28., 136.
- 37 - Thallóczy Lajos, Bosnyák és srpska élet - s menedékrajzi tanulmányok (Boznak ve Sırp biyografi etüpleri)
Budapest, 1909 ^{füzük - ikgazta}
- 38 - Sırp idarecilerinin ve yüksekkâilelerinin İslâm'ı bırakıp
etmekle anacak XV. asır ikinci yarısında srpska luh-nugat
L. Thallóczy, Agn. eser.
- 39 - Thallóczy, Agn. eser., 8-10.
- 40 - Hanmer, Agn. eser. I., C. 8-12.
- 41 - Dráček : A bolgárok története (Bulgurların Tarihi) C. 3.
- 42 - 1448'deki Kosovo muharebesini Hâfirbanak kâfiidir. O ja-
man vogtoda Dan'ın adaları, üzerinde Türk mu-
safferi yetti hâlinde Pâdişahın kendilerinden intikâ - alacağı
mîlâhâfâzla, Türkler tarafına geçmiş ve bu suretle
harben kaderini değiştirmiştir. Hôman - Szekfű,
Magyar Történet. 3., 295. - Hunfalvy Pál : Aj oláhok. 1894.
2., 113 - 114.
- 43 - Hanmer, Agn. eser, I., 362.
- 44 - 1493'e kadar Pâdişahın yanlarında rebîne idi, burada târikhe mata-
mîna kâğı - iş ve ilk saferini, Varna muharebesi sırasında,
Delice'de kaya - çeti.
- 45 - "Stranissimus athleta Christi". Ragnaldus 28., 385. —
"Tu vero tanquam fortis athleta et verus propagator
fidei Christiani", Agn. yerde, 29., 108. — "Dear... te quasi
olicem et murum firmissimum ad resistendum
oposuerit." Agn. yerde, 29., 144.
- 46 - Pastor, Agn. eser, I., 721.
- 47 - Bartholomeus Salignac 1522 de bögle yag - aktadır :
"Arnavutluk'un bir küsünü kimse çapte demey, girdi-
lilik varlığından imkânlığı hale getirmektedir". Bibli-
oth. des liter. Vereins. Stuttgart 4., 96.

-36-

48-

I skenderbeg' den kral Vlászló'ja: "velut piaula fu-
marent... Epirotico sanguine omnis Macedoniae
angulus". Ragnaldus 28., 407.

49 - Bartolius Marinus, Historia de vita et rebus gestis
Scanderbegi ... 1505. — Daha 1665 de Lile Vincent
de Stockhove, "L'Empire et Boccevier de la Christiente",
dice relâ-la-makta id: L'Othman ou l'allégé des
vies des empereurs Turc. Amsterdam. 1665, 35-38.

50 - Max Silierschmidt, Das orientalische Problem ... nach
orientalischen Quellen. Leipzig, 1923. 39.

51 - L. Kupelwieser, Die Kämpfe Ungars mit den Osma-
nen, bis ... 1526. Leipzig, 1895. 36.

52 - Papa Bonifac IX. Vlászló'l (Vladislav I. & Polo-ja krali)
hakkında: "ad defensionem et exaltationem Catho-
licae fidei, ipsius athleta promptissimi et pugilis
indefessi ducitur incessanter". Ragnaldus 27., 44.

53 - "Cyprius, quod superioribus temporibus propagnaculum
fidei catholicae erat" ... Büyük bir teklike Karzivindadır.
(1443) Ragnaldus 27., 402.

54 - Papa'nın fer-anı (Bulla 1444): "religio ipse longo iam
tempore tenuit in partibus orientis, unde privatus
fuisset populus Christianus maximo firmissimoque
praesidio adversus Christi hostes". Ragnaldus 28., 424.

55 - György János, A kereszténység nézőkörtyája. [Hristian liget
Kalesi]. Magyarországi képe a XV. századi francia ir-
dalomban [XV. száz. Francia edeljigaztató Macaristan] Budapest 1932. — Túróczy-Trostler, Ungarns Eintritt
in das literarische Bewusstsein Deutschlands. Deutsch-
Ungar. Heimatbl. 1930.

56 - Gesta Friderici I. Imp. 1., C: 32.

57 - Continuatio Lambacensis: Partij Monum. Germ. Hist. I,
560, 13.

58 - Continuatio Vindobonensis. Aeg. gerdes I., 790, 40.

- 37-
59 Benis v. Weitmil. Petzel et Dolzowsky, Scriptor. Rer.
Bohemie. 2., 336.
- 60 Villani Matteo Cronicae 6., C. 54.
- 61 Peter v. Zittau. Dolzow, Nov. Hist. Bohemie. 5., 336.
- 62 Rimes Krónika C. 285.
- 63 Aym. gerde C. 59
- 64 Aym. gerde C. 67
- 65 Bertrandon de la Brocquière, Brüsseli okt. t. 4., 314.
- 66 Hodinka Antal; Aj Orooz évkönycéle magyar vonatkofásai
(Rus kronikáin macarlar dağı kayıtları) 151. - Dlugossz,
Hist. Polonicae libri XII. (ed. van Hugssen) 1., 10. 302 - Kogâlik.
Wallachi, Aym. esay 46.
- 67 "Hungaros praemittere, qui mores Turcarum melius noscent?"
Fejér, cod. Dipl. 10/8., 679.
- 68 Ayman kaydeden Bárcraz, Nikápoly (Nigboln). Hadt. Kögl. 8. (1894) 593.
Diğer kaynaklar lünen daır hiz, lir bilgi ver-angler, hatta biyoları
macarlar hakkında tasvipkar ifadelerde lümenular aym. ger.
- 69 "Les Hongres craignent et doutent tant, que si le Turc venait,
ils n'oseroient garder ladicté place contre lui a tout sa
puissance". Brüsseli okt. t. 4., 304.
- 70 Aeneas, in Hungaria multi fuerunt, qui eas mendacia
erant usui. F.R.A. 2/61., 506.
- 71 Fejér 11., 390.
- 72 "j'avoue que d'après, l'idée que m'ont donnée d'eux ceux
que j'ai hantés je me fierois moins à un Hongrois
qu'à un Turc". Brüsseli okt. t. 4., 313.
- 73 Raynaldus 28., 37.
- 74 Raynaldus 28., 274.
- 75 Fejér. 11., 48
- 76 F.R.A. 2/61 186. - Fejér 11., 389
- 77 Imperator Fredrik'den mektub lirisine. F.R.A. 2/42. 2.

- 38-
78 - Fr. Filelfus, Epistolae. Brixiae 1485. t. n. Vlászló'ya.
- 79 - "Exinde dicunt (gáni macarlar) Hungari satum esse virium
... Tenuis resistendere ... sed solam ordinem et caput
deesse". Fejér 11., 389.
- 80 - Schlick [Gaspar]'deⁿ Kardinal Julian'a: magna res Hun-
gariae est, melioris viros habet, multasque vires. F.R.A. 2/62.
^{149.}
- 81 - Schlick 'deⁿ mágör Héderváry L.'ye: "regnum illud
(Macaristan) Christianitatis clipeus et murus adversus
fidei hostes existat... ex quo sicut cum bene habet, omnia
Christianorum regna fructum percipient, sic cum opp-
rimitur, detrimentum eius commune esse videatur".
F.R. A. 2/62., 9. — hui de lik. agn. gerde: 51.
- 82 - Aragonja krali Alfonso: "Victoriam et immortale in
glorie triumphum... audivere nos... summo studio
gratulamur". Thallóczy, Agn. eor. 419. — Skanderbeg:
"utinam vellut Deus opt. max., Wladislao, ut non
iaceret diutius... in eo squalore Europa ab impio
opressa Amara te, non vult piacula fumarent toties
Hungarico gnu ore Basileenses ac Varnenses campu".
Raynaldus 28., 407. vedi.
- 83 - Fraknói Vilmos, Magyarország egyhájí és politikai
összetételei a római rencnékkel [Macaristan] in
Roma kilisei ile dimiva ugyan — ii marchetleri Budapest 1901
2., 55.
- 84 - Raynaldus 28., 401-402.
- 85 - Raynaldus 28., 423.
- 86 - F. R. A. 2/61., 508-522.
- 87 - Imperator Fredrik III.: "ipsius regni, quod singulare
secunda Christianae religionis existit, ex cuiusque
ampliori dilaceratione toti pere Christianitate
irreparabilia dampna atque pericula possent
imminere". F. R. A. 2/42. 7. n.
- 88 - Raynaldus 28., 451.

- 39 -
- 89 - "Nos igitur considerantes, quod si regnum praedictum, (Macaristan) quod semper devotum Romanae Ecclesiae et Apostolicae Sedis et tanquam fidei scutum immobile se praeluit contra infideles, et pro Christianorum defensione pugnavit multa dampna et detrimenta in defensione huiusmodi sustinendo, mutuis bellis et dissensionibus delicitare tur, multa et gravia scandala posserent verisimiliter prouenire, et ex eorum intestinis bellis et calamitatibus Teucti confisi, facilias suas vires extenderent in detrimentum et oppressionem populi Christiani". Ragnaldus 28., 499.
- 90 - Szécsyi D.'deñ Estergom arzvekine yagilar — de tufi
F. R. A. 2/61., 548-558.
- 91 - Aeneas'dan Prokop v. Ralsterne' F. R. A. 2/68., 242.
- 92 - Aeneas'dan Semptleben Henrik'e: "dormiant nostri principes, de salute communis nemo cogitat". F. R. A. 2/68., 242
- 93 - "Ungari ... qui dum nostram servant, sanguinem funderunt suum ... quorum pectora nostri sunt unius". Freckher, Rer. Germ. Scripta. 2., 26.
- 94 - "Murus Christianae religionis et nostrae fidei solidus paries". F. R. A. 2/64., 24.
- 95 - Et Msl. Kosova muhareberinde (1448) — maktul düşenler livek semâvi tac, kaya-nız martyris (sehid) olarak agla mak tabdipler. F. R. A. 2/67., 73.
- 96 - Fr. Kayser, Papst Nikolaus und das Vordringen der Türken. Hist. Jahrbuch. 6. (1885) 208.
- 97 - Mehmed II. im hagati. Macarca trc. Szabolcs Károly. 1., 69.
- 98 - Aeneas, Epistolae 162.
- 99 - Aym. gerde. 131, 679.
- 100 - F. R. A. 2/68., 99. — Opera ... 679.
- 101 - Pastor, Agn. erem, 1., 599-609.
- 102 - Kayser, Agn. erem, 227-231.

- 210
- 103 - Pastor, Agn. eser., 570-609.
- 104 - N. Jorga, Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XVe siècle. Bucarest, 1915. 4., 118 n. - 5., 29. n.
- 105 - Brüsseli oktat. (Brüksel veriskalaré) 4., 314-316.
- 106 - L. Laurus Quirinus, De Turci potencia. Jorga 4., 297-221. - Tukero, Commentarius libri vi. Schwandtner 2., 211. - Keloz, Agn. eser., 5. 9. - Ragusa i oklt. (Ragusa Argivi) 265 n. - Henricus Almandini. Jorga 4., 282-282.
- 107 - Raynaldus 29., 3. - Jorga 4., 284.
- 108 - Maneth sit verus Antichristus. Jorga 5., 77. - Jean de Cappa, Oratio. Jorga 4., 60. - "Gott hat gesant seyn uns und über dy heyligen Stat Constantinopel ... wann das ist geschehen durch unser Sünd willen, was Gott hat gelehen den Hogen über uns zu herschen ..." Jorga 4., 65. - agn. jude 4., 47-48. - "avertit oculos suos dominus Deus noster et cum inimicis suis ulciscetur peccata nostra" Jorga 5., 348. n. - Rodrigue d'Aresalo, peccatis populi Christiani ... a truculentissimo et perfidissimo Turco occupata est (Constantinople), 4., 198. - Raynaldus 28., 401-402.
- 109 - J. W. Zinkeisen, Drei Denkschriften über die Orientische Frage. Gotha 1854.
- 110 - Waddingius, Annales Minorum. 12. 240.
- 111 - "Catholice fidei maius imminet periculum, nisi religiosissimi principes in unum convenientes de modis resistendi sancte crucis inimicis et hostilium Christi cogitarent". F. R. A. 2/61., 488.
- 112 - Jorga, 2., 81.
- 113 - "Orationes de bello Turci inferendo. Paris 1471. Credite experto, credite passo: nihil aliud miseram extinxit Graeciam, nisi discordia".
- 114 - Filelfus' in Fransij krali charle' muktalem 1451.
- 115 - Eyn manung de Christenheit widd die durken. 1455. Rekonstruierter Typendruck d. Gutenberg-Gesellschaft. No 9a.

- 41-
- 116 f agn. yerde. und dass sie ihr keinen lebendig lassen
bleiben.
- 117 - Jorga 4., 92-98.
- 118 - F. R. A. 2/68., 488.
- 119 - Bunun ve müteakip iğimlik: Zinkerken, agn. era., 2, 18-23.
- Pastor, agn. era, 1., 599-309.
- 120 - Raynaldus 29., 7.
- 121 - Opera 657.
- 122 - Jorga 4., 121.
- 123 - Jorga 2., 481.
- 124 - Gamentatio Nigropontis. Eu hoea — uhasarasi — da:
"Begim bir hâlet-i ruhize, durgun bir düzüne ne gazlı
gözlerini ke — ektulvum tekrar tekrar okudu — ". Hes
me infelice ... Exclamatio: O quot parentes
orlati filios lugent! O quot coniugati sine
lacrimis filiorum inseparati a bestiis consumen-
tur! O quot fratres interitum ali uno execucium
utero deplorant! O quot puelle amissio pudore fidei
amiserant! O quot cives exules... lacrimant suspirant-
que! O quot v.s. Jorga 4., 291.
- 125 } F. R. A. 2/68. 488
- 126 - Theiner 2., 277.
- 127 - "Nulla inter christianos gens est, cuius adversus Tur-
chiam ratione magis interit exercitum parari quam
Hungari". F. R. A. 2/68. 490
- 128 - Hermann; Cap. Triumph. 478.
- 129 - Jorga 4., 64
- 130 - Acta Sanct. Okt. 10., 335.
- 131 - Raynaldus 29., 61.
- 132 - Katona, Hist. Crit. 13/2, 1044.
- 133 - "El quale dice non sole altro da li Ungari... che
Transito per venire in Italia, et se offeriva proinde
fare alzarsi." Möllkert abt 2., 209.

- 134 - Jorga 4., 123
- 135 - waddingus, agn. eser. 371
- 136 - Raynaldus 29., 82.
- 137 - Bon humstaki tābirler: athleta Dei, fidei nostre defensor, fidei Christianae propugnator, invictissimus Christi miles. Jorga 4., 153. — Raynaldus 29., 83. — "Tutus enim populus Christianus in te oculis coniecit et praeceligit, qui solus possis et valeas tanto furori succurrere". Ragusaï okt. 332 n. — Raynaldus 29., 86.
- 138 - Victoriae miraculis divinitus de Turcis habita de duce bene beato Joanne de Capistrano.
- 139 - Barbadigo Jeromos Foscari Ferenc dogenata e yajgor. ^{sendik doja} Mellektart. okl. 2., 217. — agn. yerde, 2., 146.
- 140 - "Tantus enim pavor hoc conflicta Turcorum et suos invasit, quod unius nostram decem fugaret." Jorga 4., 142.
- 141 - Item se dice che li Tarchi sono cacciati de Constantiopoli: non lo credo bene. Mellektart. okl. 2., 216.
- 142 - Jorga 4., 144.
- 143 - Her millet istnak etsin, sed ante omnes animosissimos et bellicosissimos Pannonios, vincere Teutros consuetos. Jorga 4., 217.
- 144 - Calixtus III. 1457. "Omnes Christiani potentatas in illius regni et nationi Hungarice statu firmum quoddam praesidium fidei Catholicae habeant, si paululum a solita Constantia regnum ipsum declinasset, titulassent profecto omnes, et animi Christi fidelium ... omnino refixissent." Theiner 2., 289.
- 145 - Fejér: Genus Jodannis C. de Hunyad 1844. 16. Kapistrano'nu papa Calixtus'a yajdigi' -ektyp.

- 146 - "Nam morte illius sper quogae nostra interisse
videatur, nil enim reliqui Christianorum principes
Cogitare videntur, nemo apponit pro nostra salute
manum". Aeneas; Epist. 239., 780.
- 147 - Tua Celsitudo, que non ad effundendum, sed ad
Conseruandum sanguinem Christianorum principes
Cogitare non ad humanas, sed ad Salvatoris nostri
ulciscandas iniurias est profectura". Wien. Staatsarch.
Rom. Hofcorresp. Fasc. 1.
- 148 - Mansi: Pii II. Orationes. Lucae, 1757. 2., 2. - .
- 149 - agn. yrde, 3., 1. n.
- 150 - Theiner 2., 311. - "Ut saepe audivimus iuvemus sit
clarus et qui paternis vestigiis hand dulie inhae-
rebit". Raynaldus 29., 140. - "Tutelamque Christiani
nominis ea constantia susciperet, quam ipse (Hu-
godi) cum summa gloria antea iuvante aetate
suscepisset". Raynaldus 29., 145. - Te celesti munere,
quasi divinum aliquam hominem non solum
isti regni, sed universo orbi Christiano missum esse.
Mon. Vat. H. 1/6., 2.
- 151 - Mon. Vat. H. 1/6., 50., 51. 1465
- 152 - Mansi, agn. eser, 2., 213.
- 153 - Aeneas; Epist. 266., 791.
- 154 - Jorga 4., 302 - 303. 1471.
- 155 - Jorga 5., III n. 1481
- 156 - Papa decisi in Roma 'ya verdiyi halen. 1474. Engel: Ge-
schichte d. Ungarischen Reiches 2., 7.
- 157 - "Dy sagten jm es werden des ... ungrischen Königs
Hauptkent. Der dy Turken sehr erschrocken, liessen dy
zwei Fuerstknecht ledig und los und eylten bald wider
zu jrem Here". 1483. Jorga 5., 134 n.
- 158 - Sixtus IV. 1473. "Omnes gloria ..., qua inter ceteros reges
multum claristi accepisti a nomine christiano...
Erras... vehe mentes, si existimas illum foedus ab eo tibi

- 44 -
- servari, qui nullum fidem unquam servare consumavit,
qui que omnia ex utilitate et libidine sua metet?"
Mon. vat. H. 1/6., 89. — F.R.A. 2/48., 180.
- 159 — Alessius & Historia Rerum Uigilie Gestarum ... 1471.
- 160 — Tulero, Aym. erer, Schwandtner 2., 154.
- 161 — Lemaire' in Záiri: Epistre de Roy a Hector de Troye.
György'den makler, Aym. erer, 15.
- 162 — Oratio ad regem Ungariae factam per dom. Wilb. de
Reichenau, episc. Eystetensem. 1481. Jorga 5., 120. — Clypeus
Thomistareum in quoscunque adversos: per venerabilem
Sirem fr. Betrum Nigri. 1481.
- 163 — Prognosticon. Weissagungen und Vortheil von heitlichen
ofer und grossen anfechtungen Europe. Durch ... Antho-
nium Torquatum. 1480 de galilij ne Frankfurt a. M. da
1558 de negredilizti. — Johann de viterbo; "Tractatus de
futuris Christianorum triumphis in Saracenos". 1480.
Jorga 5., 77. — Nunc videndum erit de morte Machometi
et secta Thurecorum finienda ex pleninis prophetiis.
Jorga 4., 260.
- 164 — Incipit tractatus quida de Turcis ... Nurenburg 1781.
- 165 — Newzeyten Türckenhalle. 1483. Jorga 5., 131. n.
- 166 — Theiner 2., 398.

1. L. Richard Wallach, Das Abendländische Gemeinschafts hewasstsein in Mittelalter, Leipzig, 1928.
2. L. Theodor Steinbüchel, Christliches Mittelalter, 1935; Heinrich Günther, Der Mittelalt. Mensch. Hist. Jahrbuch. 44(1924); ~~J. Huizinga~~ J. Huizinga, Herbst des Mittelalters. München 1928.
3. Joseph Hammer, Geschichte des Osmanischen Reiches, Pest 1827, I, 169-171.
4. Theiner, Vetera Mon. Hist. Hung. Sacr. Illustr., 2, 74-81.
5. Mon. Vat. Hung., 1/4, 535; Saracenas, Turches Aliis Infideles, Haereticis et Romanae Ecclesiae Rebelles.
6. Ayni yer, 1/3, 128: "immanissimi Turchis nec non manicheis ac haereticis et plerisque aliis christiani nominis hostibus... et etiam scismaticis in partibus Bosnensibus Commorantibus".
7. Ayni yer, 1/4, 229, 460.
8. Theiner 2, 215.
9. Theiner 2, 130.
10. Mon. Vat., 1/3, 269-276.
11. Ayni yer, 1/4, 229.
12. Bu fikir, bütün XV. asır ortasına kadar, kilise muhitlerinde daha sonra da zaman zaman görülmektedir. Msl. Aeneas Sylvius'un İmparator Fredrik'e 1452 de gönderdiği mektup "İmparatorun vazifesi "terram sanctam ex manibus impurorum vindicare, monstrumque illud et abominabile idolum Machumetis extenminare". Raynaldus, Annales Ecclesiastici, 28, 573. Calixtus III'un 1455 deki yemini: "Quod si oblitum fuero tui Jerusalem, oblivioni detur dextera mea et adhaereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui si non propo-suero te, Jerusalem, in principio leticie meae". Raynaldus, 29, 27.
13. Barczay Oskar, Nikopoly(Niğbolu), Hadört. Közl. 7(1894); G. Köhler, Die Schlachten von Nikopoli und Warna, Breslau 1882.
14. Gustav Beckmann, Der Kampf Kaiser Sigmunds gegen die Werdende Weltmacht der Osmanen, 1902, 106.
15. Fontes Rerum Austricarum (F.R.A.), 2/68, 488.
16. Archiv. f. Österreichische Gesch. 15, 57.
17. Aeneas S., Commentarius, ed. Fea., 62.
18. Aeneas S., Opera quae extant Omnia. Epist. 127, 656 "suum quaeque civitas regem habet. Tot sunt principes, quot sunt domus... Christianitas nullum habet caput, cui parere omnes velint... Tamquam facta nomina, picta capita sint, ita papam, imperatoremque respicimus".
19. XV. Asırda da sık sık rastlanan "Gran Turc", "Magnus Turchus", "Gross Türk" tâbirleri bütün millete şamil değildir ve binaenaleyh bir takdir, tehcil ifadesi sayılamaz. Büyük Türk, büyük efendi daima Padişaha aittir.

- Msl., Lajos II tahta çıktığı vakit "Magnus Turchus" ona iyi dileklerini gön-
derdi (Ragusai Vesikalari, n. 432). Epistola filii magni Turchi (Aynı yer)
"Per Solimanum magni Turchi filium" (Aynı yer, n. 433).
20. Tulero, Commentariorum, libri VI. Schwandtner, 2, 24 "Turcae ~~essim enim~~ Chris-
~~tianis~~ tianis nulla alia Causa amicitia einguntur, nisi ut demam opprimant
incautos; unde qui fidei minime credunt, maxime tuti sunt."
21. Poggius Florentinus'dan Hunyadi'ye (1448): "quid enim gloriosius esse potest
quam bellum suscipere adversus hostes fidei, profidelium defensione? Quic
lauda bilius, quam vexillo crucis, in qua salvati et liberati sumus, pro-
pagare, fidem et Dei populum a pharaonis faucibus liberare", Spicilegium Romae 10, 247-250. Papa'dan kral Matyas'a: "nihil gloriosus sit, quam be-
nemerebi de fide catholica et pugnare pro nomine salvatoris", Kelez, Epist.
Matthiae Corvini, 5, 7-10.
22. İmparator Maximilien'in Freiburg'daki imparatorluk meclisinde yaptığı
konuşma: "Tanrı daima Türkler'in zafer yolunu kesti, simdi önüne bir Hun-
yadi'yi başka bir zaman İskender Beyi çıkardı", "damit ihr draus spüret
und merchet, dass Gott seiner Kirche annähme". Hristiyanlığın muzaffer
olması lazımdı, "Gott ist mit uns" I.R.v. Löwenberg, Auserlesene Christ-
liche und überauss schöne Erwägungen... vor dem Türchen Krieg, Fran-
kfourt am Main 1957, 1, 71-82.
23. Aeneas Sylvius artık Avrupa'daki ve Asya'daki halklardan bahsetmektedir.
Opera, 931.
24. Europa, cap. 26, 27.
25. Aynı yer, c. 33.
26. Werner Fritzmeyer, Christenheit und Europa, Berlin 1932, 18-29.
27. Hammer, Aynı eser, I, c. 3-4.
28. Mon. Vat. H. 1/4, 98.
29. "Cevitas, quae propugnaculum Christianitatis existit, in manus ipsius veniat
Bajazetis, ... in quanto periculo foret universitas Christiani Constituta".
Raynaldus 27, 69.
30. Pastor, Geschichte der Papste, I, 570-609.
31. Hammer, Anni eser, I, 384-~~1608~~ 387.
32. J.W. Zinkeisen, Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa, I, 525-529.
33. Pastor, Aynı eser, I, 333.
34. "Civitatem illam Constantinopolitanam, in Oriente Christianorum arx ~~xxx~~
et munimentum", Raynaldus 28, 402.
35. Aeneas Sylvius'un şu sözlerini zikretmek kafidir: "Muhammed, dinini İmpa-
rator Heraclius'un telkini üzerine tesis etti. Klagschrift über den hoch-
schädlichen Verlust der Christenheit vor dem laidigen Turcken. 1615.
36. Raynaldas 28, 136.

37. Thalloczy Lajos, Bosnyak és szerb élet-s nemzedékrajzi tanulmányok (Boşnak ve Sırp biyografi etüdleri), Budapest 1909.
38. Sırp idarecilerinin ve yüksek ailelerinin büyük mikyasta İslami kabul etmeleri ancak XV. asır ikinci yarısında vuku bulmuştur. L. Thalloczy, Aynı eser.
39. Thalloczy, Aynı eser, 8-10.
40. Hammer, Aynı eser, I, c. 8-12.
41. Jireček, A bolgárok története (Bulgarların tarihi), c. 3.
42. 1448 deki Kosova muharebesini hatırlamak kafidir. O zaman voyvoda Dan'ın adamları, muhtemel Türk muzafferiyeti halinde Padişahın kendilerinden intikam alacağı mülâhazasıyla, Türkler tarafına geçmiş ve bu suretle harbin kaderini değiştirmişlerdi. Hóman-Szekfű, Nagyar Történet, 3, 195; Hunfalvy Pál, Az oláhok, 1894, 2, 113-114.
43. Hammer, Aynı eser, I, 362.
44. 1443'e kadar padişahın yanında rehine idi, bu tarihte vatanına kaçmış ve ilk zaferini, Varna muharebesi sırasında Debre'de kazanmıştır.
45. "Strenuissimus athleta Christi". Raynaldus 28, 385. "Tu vero tanquam fortis athleta et verus propagator fidei Christiani", Aynı yer, 29, 108. "Deus... te quasi obicem et murum firmissimum ad resistendum opposuerit", Aynı yer 29, 144.
46. Pastor, Aynı eser, I, 721.
47. Bartholomeus Salignac 1522 de şöyle yazmaktadır: "Arnavudluğun bir kısmını kimse zapt edemez, zira tabii vaziyeti bunu imkânsız hale getirmektedir". Biblioth. des liter. vereins. Stuttgart 4, 96.
48. İskenderbey'den kral Ulászlo'ya: "velut piacula fumarent... Epirotica sanguine omnis Macedoniae angulus". Raynaldus 25, 407.
49. Barletius Marinus, Historia de vita et rebus gestis Scanderbegi... 1505. Daha 1665 de bile Vincent de Stochove, "L'Espée et Bouclier de la Christienté" diye selamlamakta idi. L'Othman ou l'abrégué des vies des empereurs Turc, Amsterdam 1665, 35-38.
50. Max Silberschmidt, Das Orientalische Problem... nach Orientalischen quellen, Leipzig 1923, 39.
51. L. Kupelwieser, Die Kampfe Ungarus mit den Osmanen, bis... 1526. Leipzig 1895, 36
52. Papa Bonifac IX. Ulászló I (Vladislas I. Polonya kralı) hakkında: "ad defensionem et exaltationem Catholicae fidei, ipsius athleta promptissimi et pugilis indefessi ducitur incessanter". Raynaldus 27, 44.
53. "Cyprus, quod superioribus temporeibus propugnaculum fidei catholicae erat" büyük bir tehlike karşısındadır. (1443), Raynaldus 27, 402.
54. Papa'nın fermanı (Bulla 1444): "religio ipse longo iam tempore tenuit in partibus orientis, unde privatus fuisset populus Christianus maximo firmissimoque praesidio adversus Christi hostes" Raynaldus 28, 424.

55. Györy János, A Keresztenyé tég védőbastzaja (Hıristiyanlığın Kalesi). Magyarországi Képe a XV. szádi francia irodalomban (XV. asır Fransız edebiyatında Macaristan), Budapest 1932; Túróczi-Trostler, Ungarus Eintritt indas literarische Bewusstsein Deutschlands, Deutsch-Ungar, Heimatsbil 1930.
56. Gesta Friderici I. Imp. I, c. 32.
57. Continuatis Lambacensis. Pertz, Monum. Germ. Hist. 9, 560, 13.
58. Continuatis Vindobonensis. Ayni yer 9, 790, 40.
59. Benis v. Weitmil, Petzel et Dobrowsky, Scriptis. Rer. Bohemic. 2, 336.
60. Villani Matteo Croniche 6, c. 54.
61. Peter v. Zittau, Dobner, Mon. Hist. Bohemic. 5, 336.
62. Rimes Kronika c. 285.
63. Ayni yer, c. 59.
64. Ayni yer, c. 67.
65. Bertrandom de la Brocquière, Brüsseli Okmt. 4, 314.
66. Hodinka Antal, Az Orosz évkönyvek magyar vonatkozásai (Rus kroniklerinin Macarlara dair kayıtları), 151; Dlugoss, Hist. Polonicae, libri XII (ed. van Huyssen) L, 10. 302; Kezálék Wallachi, Ayni eser, 46.
67. "Hungaros praemittere, qui mores Turcarum melius nossent", Fejér, God. Dipl., 10/8, 679.
68. Aynen kaydeden Barczay, Nikapoly (Niğbolu), Hadt. Köjl. 8 (1894), 593. Diğer kaynaklar buna dair hiç bir bilgi vermezler, hatta bazıları Macarlar hakkında tasvipkar ifadelerde bulunurlar (Ayni yer).
69. "Les Hongres Craignent et doutent tant, que si le turc venott, ilz nose-roient garder ladicte place contre lui a tout sa puissance", Brüsseli Okmt., 4, 304.
70. Aeneas, in Hungaria multi fuerunt, quibus menolacia erant usui. F.R.A., 2/61, 506.
71. Fejér 44, 390.
72. "j'avoue que d'apres, l'idée que m'ont donnée d'eux que j'ai hantés je me fierois moins à un Hongrois qu'à un Turc", Brüsseli Okmt., 4, 313. Ceux
73. Raynaldus 28, 37.
74. Raynaldus 28, 274.
75. Fejér 44, 48.
76. F.R.A. 2/61, 186; Fejér 44, 389.
77. İmparator Fredrik'den meçhul birisine, F.R.A. 2/42, 7.
78. Fr. Filelfus, Epistolae Brixiae 1485, I.n. Vlaszla'ya
79. "Exinde dicunt (yani Macarlar) Hungari satum esse virium... Teucris resistere... sed solum ordinem et caput deesse", Fejér 44, 389.
80. Schlick'den Kardinal Gáspár Julian'a: magna res Hungariae est, multos viros habet, multasque vires. F.R.A. 2/62, 149.
81. Schlick'den nádor Hédervary L.'ye: "regnum illud (Macaristan) christianissimum"

Christianitatis clipeus et murus adversus fidei hostes existat... ex quo sicut cum bene habet, omnia Christianorum regna fructum percipiunt, sic cum opprimitur, detrimentum eius commune esse videtur". F.R.A.2/62,9; ayrica bk. ayni yer, 51.

82. Aragonya kralı Alfonso: "Victoriam et immortalem glorie triumphum... addi- veremus... summo studio gratulamur". Thalloczayni eser, 419. Skanderbeg: "utinam vellut Deus opt.max. Wladislao, ut non iaceret diutius... in eo squa- lore Europa ab impio opressa Amurate, non velut piacula fumarent toties Hungarico Cruore Basilienses ac Varnenses Campi". Raynaldus 28, 407 v.s.
83. Fraknói vilmos, Magyarország egzhağı és politikai Összeköttetései a romai Szentpékkel (Macaristan'ın Roma kilisesi ile dini ve siyasi münasebetleri), Budapest 1901, 2, 55.
84. Raynaldus 28, 401-402.
85. Raynaldus 28, 423.
86. F.R.A.2/61, 508-522.
87. İmparator Frederik III: "ipsius regni, quod singulare scutum Christianae religionis existit, ex cuius ampliori dilaceratione toti fere Christiani- tati irrecupera bilia dampna atque pericula possent imminere". F.R.A.2/42, 7 n.
88. Raynaldus 28, 451.
89. "Nos igitur considerantes, quod regnum praedictum (Macaristan) quod semper devotum Romanae Ecclesiae et Apostolicae Sedi et tamquam fidei scutum immobile se praebuit ^{contra} infideles, et pro Christianorum defensione pugnavit multa dampna et detrimenta in defensione haismodi sustinendo, mutuis bel- lis et dissensionibus debilitaretur, multa et gravia scandala possent ve- risimiliter provenire, et ex eorum intestinis bellis et calamitatibus Teucri confisi, facilius suas vires extemderent in detrimentum et oppres- sionem populi Christiani", Raynaldus 28, 499.
90. Szécsi D.'den Estergom arşvekine yazılan mektup, F.R.A.2/61, 548-558.
91. Aeneas'dan Prokop v. Rabstern'e, F.R.A.2/68, 242.
92. Aeneas'dan Senftleben Henrik'e: "dormiant nostri principes, de salute communi nemo cogitat", F.R.A.2/68, 242.
93. "Ungari .. quidum nostrum servant, sanguinem fundunt suum... quorum pectora nostri sunt muri". Frecher, Rer. Germ. Scripts., 2, 26.
94. Murus Christianae religionis et nostra fidei solidus paries", F.R.A.2/64, 24.
95. Msl., Kosova muharebesinde (1448) maktul düşenlere birer semavi taç kazan- mis martirler (Şehitler) olarak ağlamaktadırlar. F.R.A.2/67, 73.
96. Fr. Kayser, Papst Nikolaus und das Vordringen der Türken, Hist. Jahrbuch, 6 (1885), 208.
97. Mehmed II'nin hayatı, Macarca terc. Szabo Karoly I, 69.

Tulero, Commentarius libri VI

Schwandtner 2., 211

98. Aeneas, Epistolae, 162.
99. Ayni yer, 131, 679.
100. F.R.A. 2/68, 99; Opera..., 679.
101. Pastor, ayni eser, I, 599-609.
102. Kayser, Ayni eser, 227-231.
103. Pastor, Ayni eser, 570-609.
104. N. Jorga, Notes et Extraits pour servir a l'histoire des Croisades au XVe siècle, Bucarest 1915, 4, 118 n.; 5, 29 n.
105. Brüsseli Okmt (Brüksel vesikalari), 4, 314-316.
106. L. Laurus Quirinus, De Turci Potencia. Jorga 4, 297-221; Kelcz, Ayni eser, 5, 9; Ragusai Oklt. (Ragusa Arşivi), 265 n.; Henricus Almani, Jorga 4, 287-289.
107. Raynaldus 29, 3; Jorga 4, 284.
108. Maumeth sit verus Antichristus, Jorga 5, 77; Jean de Caffa, Oratio, Jorga 4, 60. "Got hat gesant seyn uns und überdy heiligen Stat Constantinopel... Wann das ist geschechen durch unser Sund Willen, was Gott hat geben den Hayden über uns zu herschen...", Jorga 4, 65; Ayni yer, 4, 47-48. "Avertit enim oculos suos dominus Deus noster et creme inimicis suis ulciscetur peccata nostra", Jorga 5, 348 n.; Rodrique d'Arevalo, Peccatis Populi Christiani... a truculentissimo et perfidissimo Turcho occupata est (Constantinople) 4, 198; Raynaldus 28, 401-402.
109. J.W. Zinkeisen, Drei Denkschriften über die Orientalische Frage, Gotha 1854.
110. Waddingus, Annales Minorum, 12, 240.
111. "Catholice fidei maius imminet periculum, nisi religiosissimi principes in unum convenientes de modis resistendi sancte Crucis inimicis et hostibus Christi Cogitarint", F.R.A. 2/61, 488.
112. Jorga, 2, 81.
113. Orationes de bello Turcis inferendo, Paris 1471. Credite experto, credite passo: nihil aliud miseram extinxit Graeciam, nisi discordia".
114. Filelfus'un Fransız kralı Charle'a mektubu 1451.
115. Eyn manung de Christenheit widd die durken. 1455. Rekonstruierter Typendruck d. Gutenberg Gesellschaft, no 9a.
116. Ayni yer. Und dass sie ihr keinen lebendig lassen bleiben.
117. Jorga 4, 92-98.
118. F.R.A. 2/68, 488.
119. Bunun ve müteakip için bk. Zinkeisen, ayni eser, 2, 18-23; Pastor, Ayni eser, I, 599-309.
120. Raynaldus 29, 7.
121. Opera, 657.
122. Jorga 4, 121
123. Jorga 2, 481.
124. Lamentatio Nigropontis. Euboea muhasarasında: "Bezgin bir hâlet-i ruhiye,

durgun bir düşünde ve yaşlı gözlerimle mektubunu tekrar tekrar okudum".
Heu me infelicem... Exclamabam: O quot parentes Orbati filiosq; lugent. O
quot coningati sine lacrimis filiorum insepulti a bestiis consumuntur.
O quot fratres interitum ab uno excuncium utero deplorant. O quot puelle
amisso pudore fidem amiserant. O quot cives exules... Lacrimant suspirant-
que. O quot v.s., Jorga 4,291.

125. F.R.A. 2/68, 488.

126. Theiner 2,277.

127. "Nulla inter Christianos gens est, cuius aduersus Turchorum rabiem magis
intersit exercitum parari quam Hungari", F.R.A. 2/68, 490.

128. Hermann, Cap.Triumph, 478.

129. Jorga 4,64.

130. Acta Sanct.Okt. 10,335.

131. Raynaldus 29,61.

132. Katona, Hist.Crit. 13/2, 1047.

133. "El quale dice non vole altro da li Ungari... chel Transito per venire in
Italia, et se offeriva proinde dare obsides..." Mellektart Oklt. 2,209.

134. Jorga 4,123.

135. Waddingus, ayni eser, 371.

136. Raynaldus 29,82.

137. Bu husustaki tabirler: athleta Dei, fidei nostre defensor, fidei christian-
ne propugnator, invictissimus christi miles, Jorga 4,153; Raynaldus 29,
83; "Totus enim populus Christianus in te oculos coniecit et praeclegit,
qui solus possis et valeas tanto furori succurrere". Ragusai oklt., 332 n.;
Raynaldus 29,86.

138. Victoriae mirabilis divinutus de Turcis habitae duce vene beato Joanne
de Capistrano.

139. Barbadigo Jeromos, Venedik Doju Foscari Ferenc'e yazıyor. Mellektart.Oklt.
2,217; ayni yer 2,146.

140. "Tantus enim pavor hoc conflictu Turcorum et suos invasit, quod unus
nostrum decem fugaret", Jorga 4,142.

141. Item se dice che li Turchi sono caciati de constantinopli: non lo credo
bene. Mellektart.Oklt., 2,216.

142. Jorga 4,144.

143. Her millet iştirak etsin, sed ante omnes animosissimos et bellicosissimos
vincere Teucros Consuetos, Jorga 4,217.

144. Calixtus III. 1457 "Omnes Christiani potentatus in illius regni et nationi
Hungarice statu firmum quoddam praesidium fidei catholicae habeant, si
paululum a solita Constantia regnum declinasset, titubassent profecto
omnes, et amini christi fidelium... omnino refrixissent". Theiner 2,289.

145. Fejér: Genus... Joannis C.de Hunyad 1844.16. Kapistrano'nun papa Calixtus'

yazdığı mektup.

- 146."Nam morte illius spes quoque nostra interiisse videtur, nil enim reliquie Christianorum principes cogitare videntur, nemo apponit pro nostra salute manum".Aeneas,Epist 239,780.
- 147."Tua Celsitudo, que non ad effundendum, sed ad conservandum sanguinem Christianum non ad humanes, sed ad Salvatoris nostri ulciscendas iniurias est prefectura!"Wien.Staatsarch.Rom.Hofcorresp,Fasc.1.
- 148.Mansi:Pii II. Orationes,Lucae,1757,2,2 n.
- 149.Ayni yer,3,1 n.
- 150.Theiner 2,311."Ut saepe audivimus invenis sit clarus et qui paternis vestigiis haud dubie inhaerebit",Raynaldus 29,140."Tutelamque Christiani nominis ea constantia susciperet, quam ipse(Hunyadi) cum summa gloria antea ineunte aetate suscepisset".Raynaldus 29,145.Te celesti munere, quasi divinum aliquum hominem non solum isti regni, ~~ed~~ universo orbi Christiano missum esse.Mon.Vat.H. 1/6,2.
- 151.Mon.Vat.H. 1/6,50,51.1465.
- 152.Mansi,ayni eser 2,213.
- 153.Aeneas,Epist,266,791.
- 154.Jorga 4,302-303, 1471.
- 155.Jorga 5,111n.1481.
- 156.Papa elçisinin Roma'ya verdiği haber:1474.Engel; Geschichte d.Ungarischen Reiches, 2,7
- 157."Dy sagten es werden des...ungrischen königs Hawptleut.Der dy Turcken sehr erschraken, liessen dy zwen Fuessknecht ledig und los und eylten pald wider zu jrem Here".1483.Jorga 5,134n.
- 158.Sixtus IV.1473"Omnis gloriam qua inter ceteros reges multum claruisti acceptisti a nomine christiano...Erras vehementer, si existimas illus foedus ab eo tibi servari, qui nullum fidem servare consuevit quique omnia ex utilitate et libidine sua metitur".Mon.Vat.H. 1/6,89.F.R.A. 2/48,180.
- 159.Aeneas,Historia Rerum Gestarum... 1471.
- 160.Tubero,Ayni eser,Schwandtner 2,154.
- 161.Lemaire'nin şıiri:Epistre de Roy a Hector de Troye. Gjörj'den naklen,
Ayni eser,15.
- 162.Oratip ad regem Ungariae factam per dom. Wilh. de Reichenau, episc. Eystetenensem.1481.Jorga 5,120.Clypeus Thomistarum in quoscumque adversos:per venerabilem virum fr.Betrum Nigri.1481.
- 163.Prognosticon.Weissagungen und Vortheil von betrübungen und grossen anfechtungen Europe.Durch...Anthonium Torquatum.1480 de yazılmış ve Frankfurt a. M.da 1558 de nesredilmiştir.Johann de Viterbo,"Tractatus de futuris Christianorum triumphis in Saracenos"1480.Jorga 5,77.Nunc videndum erit de morte Machameti et secta Thurcorum finienda ex plurimis prophetiis.Jorga 4,260

164. Incipit tractatus quidam de Turcis... Nurehburge 1781.

165. Newzeyten Türckenhalb. 1483. Jorga 5, 131n.

166. Theiner 2, 398.

P. E. M. S.

ibtidadan 4000, diğerine 3000 akçelik timar verile.

b-10000'den aşağı olup cengde vefat eden sipahflerin iki oğlundan birine 3000, diğerine 2000 akçelik timar verile.

13) Kendi evinde vefat eden 10000'den yukarı olan sipahflerin iki yarar oğlundan birine 3000, diğerine 2000 akçelik timar ve 10000 den aşağı olanların iki oğluna ikişer bin rakçelik timar verilecektir.

Eğer yarar oğlu bir tane ise bu mikdardan timarın alâsi verilecekdir.

14) 20000-50000 hasilli zeamet tasarruf eden subâşılardan vengde vefat edenlerin tezkeresine timar tasarruf eden oğulları varsa iki oğlundan birine 2000, diğerine 1500 akçe terakki verile.

50000 ile 100000 akçe arasında dirliği olan ve yoldaşlıkda vefat eden subâşılardan oğullarına tezkeresiz timar tasarruf ediyorlar sa, iki oğlundan birine 30000, diğerine 2000 akçelik terakki verile.

15) Bu gibilerin yarar oğulları olmayup küçük iseler:

a-Cengde ölen subâşılardan 50000'den aşağı olanların iki nefer küçük oğullarına yarayınca^{ya} yani büyüyinceye kadar ~~cebeli~~^{coban} size ber vechi iştirak 5000 akçelik timar tevcih olunacak.

b-Evinde ölenlerin iki oğluna iştirak tarfki ile 4000 akçelik timar,

c-50000-100000 hasilli dirlik sahibi subâşı cengde ölüse iki nefer oğullarına dahi ber vechi iştirak 6000 akçelik timar. Evinde vefat edenlerin iki nefer oğullarına 5000 akçelik timar,

d-Oğulları bir olursa bu mikdarın yarısı verilmelidir.

e-Subâşı olmayup yoldaşlıkda vefat eden sipahflerin sagır oğulları iki olursa yarayıncaya kadar ~~coban~~^{zafer} 3000, bir olursa 2000 akçelik timar verilsin.

Evinde ~~vefat~~ edenlerin oğulları küçük olsa ~~coban~~^{coban} ile timar verülmeyip bir akçe hisar gediği verilüp sonra yarar hale gelince, kanuna göre, timarları tevcih oluna.

16) Küçük olan subâşı oğulları, sipahî zâdeler de büyüyince yarar hale geldiklerinde, yukarıda bildirildiği şekilde timarları tevcih olup verile.

17) 20000'den aşağı olan zuemâ kısmının oğulları için de sipahî zâdeler gibi hareket edilecektir.

18) Müteaddid defalar Beylerbeyi mülâzemetine gelüp sefere git den, fakat timara sahip olmayan bir mazul, mülâzemet müddeti yedi senne olursa, bu gibilere timar verilmesin. Babaları Ölüp oğulları on iki yaşına vardıklarından sonra yedi yıl geçtiği halde timar talebine gelmeyeip sonradan taleb ederlerse timar verilmeye.

. Şayet büyük bir sefere iştirak edüp de adamakilli bir yoldaşlıkda bulunursa timar verilmelidir.

19) Bir zeâmet ve bir timar mahlûl olup ~~beddi~~ (yani sahibi veya her hangi biri) mazûl bulunursa zarûret halinde tevcih edilmesi, ancak bütün timar yazılımayıp, ihtiyaca göre, ber vechi iştirak tavassut etmek husûsunda ~~Beylerbeyi~~ yetkili kılınmaktadır. Ancak timardan bâki kalan hissenin (çünkü bütün timar verilmemektedir) diğer bir timar olması mümkün değildir.

İfrâz olunan hisseyi ise, mazûl bulunmadığı yani herhangi bir süretle kendi timarını kaybetmiş bir kimse mevcûd olmadığı takdirde emr-i pâdişâhf nucebince timar tevcih olunacak sipahî zâdeye verip müsterek kaydetmek gerektir.

20) Bir timar düştüğünde yani mahlûl kaldığında, yazısı çok bir timardan (ziyâde timardan) mazûl olan bir kimesne talep edüp iltizam ile kabûl ederse (yani başa baş kalup ederse) ~~Beylerbeyi~~^{bunu} tevcih edilecektir.

İltizam ile kabûl etmeyeip-olduğu gibi-noksanı tamamlamak üzere isterse, ~~Beylerbeyi~~ bunu kabûl etmeyecek, o kimseye elinden gidene eşit bir tane düşünceye yani, aynı hasıl tutan bir timar mahlûl oluncaya kadar tasarruf etmek üzere tevcih ederek tezkere verecektir. Bilâhâre elinden giden derecesinde ve değerde diğer bir timar meydana çıkarsa onu tevcih edecek ve eksik yazısı olan evvelki timarı da başka bir münasibine mevzuat dahilinde, ~~Beylerbeyi~~ tevcih edecektir.

21) Bir timardan mazûl olan sipahîye diğer bir timar tevcih edilirken bu verilen timarın hangi sancak ve hangi nahiyyede bulunduğuuberati içine ~~Beylerbeyi~~ yazdırıp kayd ettirecek ve timar olmak için Pâdişâh tarafından gelen hüküm-i şerîf gönderilerek o kimseye timara verildiği kesb-i kat'yet edince, o adamın hükmüniün ismi üzerine hangi sancak ve nahiyyede timar verildiğini, mikdarı ile tafsilen defterden yazup kayd eyleyecek ve bu hükm-i şerîfi, ~~Beylerbeyi~~, defter sandıklarında iyice muhafaza edecektir ki, bu hükm ile diğer bir timar alınmak ihtimali bulunmasın.

22) Bir timar mahlûl olduğda (düştükde) mazûllerin mukaddemini yani kıdemlisini ve sefere gitmiş olanına takdim etmek lâzımdır.

23) Bir sipahî ve subası timarının bir köy, bir mezraasını veya timarının yarısını diğer bir sipahî ile değiştirmek (istibdal) isterse ~~Beylerbeyi~~ kabûl etmeyecekdir.

Ancak bütün timar bir timar bedeli (karşılığı) ile değiştirilse bu caizdir.

24) Sipahflerin (sipahî kullarının) timarının ellerinden alınması hakkında emr-i humâyûn sadır olmadıkça timarı alınmayacaktır. Hiç bir

veçhile sipahflere bir cürm isnâd edüp ve suçunu bularak timarlarını Beylerbeyi ellerinden almayacakdır.

Ancak bir suç ve günâhları olmuşsa, olan biteni dergâh-ı mü-allâya bildirecek, divandan gelen emr üzerine timarı alınmak veya alınmamak husûsunda buna göre haneket edecektir.

25) Bir sipahî timarından feragât eylenmiş, bu terk ettiği timar diğer bir sipahfye tevâfi olunup, südde-i saâdetden berat-ı âlîşân verilinceye kadar bu tezkere ~~li ire tezkere verilmelidir~~, tezkeresiz ise Beylerbeyi tarafından başkasına berat verilmemelidir. Ferâgât eden sipâhfye başka bir timar vermeyecekdir, Beylerbeyi, çünkü bir süretle iki timar birden tasarruf etmek lâzım gelmesin.

26) Bazı subâşiların ve sipahflerinin küçük oğullarına cebelû ile timar veriliüp mazûl olan sipâhflere timar bulunmaz ve bu süretle bu sonuncular sıkıntı çekerlermiş.

Bu itibarla zeâmet ve timar tasarruf eden subâşiların ve sipahflerinin kendileri hayatı iken küçük yaştaki çocuklarına cebelû ile timar verilmesi men' edilmişdir. Pâdişâhın emri degildir. Bundan sonra vermiyesin. Eğer Beylerbeyi vermiş ise geri alıp Pâdişâhın emri üzerine mazûllere tevâfi eyleyecektir.

27) Bir mazûl sipahî gelüp birisinin olduğunu iddiâ ile timarına talib olursa Beylerbeyi onu dinlemeyecekdir ve sancak beylerinden vefât ettiğine dâir sahîh arz olmayınca itibar etmeyecekdir.

28) Rumeli ve Anadolu Beylerbeyisinin bir oğulları var ise 40000 akçelik zeâmet verilmeli, oğulları iki ise birine 25000, diğerine 20000 akçelik zeâmet verilmeli. Sayıları fazla ise bu mikdâr taksim olunmalıdır.

29) Diğer Beylerbeyilerin bir oğlu olsa 35000 akçelik zeâmet, iki tane olsa birine 20000, diğerine 15000 akçelik timar verilecekdir. Sayıları fazla olursa bu mikdâr tevzi olunacaktır.

30) 700000 akçelik sancak tasarruf eden sancakbeyi vefât etse yarar olan büyük ogluna 30000 akçelik zeâmet tevâfi olunacak, oğlu küçük olursa yarar hale gelinceye kadar 15000 akçelik timar verilecekdir, Cebeler ile. Üç oğlu olursa, büyüğüne 15000 akçelik timar, diğer ikisine 11000 akçelik timar verilecekdir.

31) 500000-700000 hasilli sancak tasarruf eden sancakbeyi vefât eylesene yarar olan büyük ogluna 25000 akçelik zeâmet tevâfi edilmeli, üç çocuğu kalırsa büyüğüne 10000, küçüklerine de her birine 9000 akçelik timar verile. Küçük olursa ~~Cebelûnum~~ ^{üzerine} bu mikdarın yarısı verilecekdir.

iv

32) 300000-500000 hasilli sancak/beyi vefat etse, oğlu bir tane olsa, yarar ise 20000 akçelik timar, küçük olursa bir cebelü ile bu mikdarın yarısı tevcih olunacaktır.

33) 100000-300000 hasilli sancak tasarruf eden sancak/beyi ve fât etse oğlu bir tane ve yarar ise 15000 akçelik timar, üç çocuğu var ise büyüğünne 8000, diğer ikisine ayrı ayrı 6000 akçelik timar verile.

34) Bu sancak/beylerinin çocukları timar tasarruf ediyorsa, nonsanı ikmâl olunmalıdır. Ziyâde ise veya bedeli (ayni o mikdar) ise ailesine terakki 5000 akçe verile, evsâtına 4000, ednâsına 3000 akçe terakki verile.

35) Bu hukm-i şerîfde babaları hayatı olan küçük sipahî çocuklarına cebelü ile verilen timarlar ellerinden alınsun diye emrolunmuşdu. Ancak bu husûsda "mejid-i refâh" zâhûra gelüp" (Pâdişâhın afv u rahmeti galib gelüp) şimdiye kadar verilenleri dahi pâdişâh af etmişdir. Bu gibilere bir şey denilmemelidir, yani hakk-ı mukteseb olmuşdur. Fakat, bundan sonra bu fermâna göre hareket edilecektir.

36) Beylerbeyi bu talimata çok dikkat edecek ve buna göre hareket eyliyecektir. Bir sene zarfında (22 Recep 937'den 22 Recep 938'e kadar) yani iki nevrûz-ı sultânî arasında, Beylerbeyi:

a-Ne kadar timar tevcih eylediği,

b-Ne kadar sipahî vefât ettiğini ve oğullarına ne kadar timar tedârik eyleyüp verdiği mufassalen yazup, mihürleyüp mutemed adamıyla Südde-i saâdet'e gönderecektir.

c-Biz hukm-i şerîfin bir sûretini deftere yazacak, kendisini dahi aynı ile defterde hifz eyliyecek ve bunlara göre dâima hareket edecektir.

II-Bu türlü vesikalardan bir diğeri de 943'de Eftîff Paşa, Rumeli Beylerbeyi iken ona gönderilen bir fermândır (Evâhir-i Rebiül-evvel 943 // Eylül 1536). Bunda denilmektedir ki,

a-Şimdiye kadar Rumeli erbâb-ı timârından bazı sipahîler tekaüd olmuş ve bazılıları da vefât etmiş olmakla, oğulları timar istemeğe geldiklerinde, baban hayatı adır veya öleli çok zaman olmuşdu, diyerek timar tevcih olunmuyordu.

b-Bu gibilere bundan sonra, baban ne zaman tekaüd olup veya ne zaman öldü, denilmeyerek sefer-i humâyûna yarar yiğit oğulları olduğu takdirde timar verile, sipahî zâdelere.

c-Ancak hâriçden tezâfir ve telbîs edilüp safhâ sipahî-zâde olmicianların meydana çıkmak ihtiyâli vardır. Bu sebeple bu gibilere timar talebine geldiklerinde safhâ sipahî-zâdelikleri belli olmak için

subaşılardan ve sipahflerden on nefer mutemed şâhitler dinlenmeli, bundan sonra timarlarını tedârik edüp tezkerelerini vermeli ve bu şâhit isimlerini de subaşı veya sipahî olarak mufassalen yazmalı ve böylece bildirilmelidir. *Divân-ı humâyûna*.

d- *Büâjî* sipahfler hayatlarında bir iki oğluna timar almışlardır. Sonra bu sipahfler ölünce timar tasarruf etmeyen diğer oğulları timar istedikleri zaman, kendilerine babanız hayatıka iken kardeşlerinize ayrı timarlar almışdır, diyerek bunlara timar verilmiyor imiş. Halbuki, bir sipahî oğluna kendi hayatıka iken bir timar almışdır. O başka bir sipahî olmuşdur. Kendisinden sonra kalan diğer oğullarına, evvelki emrim üzerine dirlik verilsin.

e- Bir sipahî ihtiyarlayup hizmete muktedir olmazsa ve yetişmiş yarar yiğit oğlu bulunursa kendisine de bundan sonra başka bir timar taleb etmek üzere timarını oğluna devr etmek isterse bu gibi sipahîlerin timarları 4000 akçelik olup burası babadan dededen yurdu ve ocağı bulunduğu şübheden azâde ise bir oğlu varsa ona, iki oğlu var ise ikisine müşterek verile. Eskiden beri ocakları ve yurdaları değilse 2000 akçeliği (ya'ni yarısı) veriliip 2000 akçeliği de başkasına verile ve iştirak üzere kayd edile. Ammâ bunlara tezkereleri verildikde kendileri bizzat *divân-ı humâyûna* gönderile ki malûm olsun.

f- Evvelce sipahflerin küçük oğullarına 10 yaşa varincaya kadar cebelüsünü eşdirmek üzere timara veriliip, on yaşından sonra kendisi gelmez ve cebelüsü gelirse makbûl olmaz ve timarları elinden alınırıldı. Şimdi, seferlerin uzak olup 10 yaşındaki sipahî zâdeler gelmediği takdirde timarlarının elliinden alınması doğru görülmemektedir. Binâenaleyh 16 yaşına varincaya kadar cebelüleri makbûl olacak ve bundan sonra kendileri sefere gelecekdir.

g- Sancak-beylerinden ve dergâh-ı muallâ hademelerinden bazı kimesnelere terakki emr olunup hükm-i şerîf verildiği takdirde terakkileri ek olarak (âlhak üzere) veresin, züiemâ kısmından ve erbâb-ı timardan da terakki emr olunanlara terakkilerini veresin. Hükm-i şerîf gelirse buna göre, gelmediği takdirde (mûstakil emr olmayınca) fermân-ı sâbık mucibince amel eyliyesin.

i- Anadolu vilâyetinde bazı sancaklıarda mülk sahibi olup, bilâhâre mülkiyeti bozulup timar tarfki ile veriliip tasarruf ederlerken öldükleri vakit timarlarını oğullarına (bir nefer veya iki nefer) vermek lâzımdır. Mülklerine ilgileri sebebile ve diğer timar erbâbına kıyas edilmelidirler. Buna göre tezkeresini veresin.

l- Bir sipahî timar tasarruf eder iken oğluna timar müyesser olmadan oğlu ölürse, fakat, bunun çocuğu bulunursa, bilâhere bunun timar sahibi sipahî dedesi vefât edince çocuğu baban timar tasarruf

etmedi diyerek timar verilmez imiş,

Şimdi söyle bir hükmü sâdir olmaktadır ki sipahî/zâdenin desisi vefât ettiğî günden on yıla varıncaya deðin timar istemeðe gelikde, atan timar tasarruf etmemiðdir denilmemelidir ve diğer sipahî zâdelere kıyas olunup timar tevcih olunmalıdır. Fakat on sene geçtikden sonra isterse ferâgât etmiş sayılır ve timar verilmez.

k- Bu hükmün süreði de deftere kayd olunmalı ve kendisi de defter sandıklarında hifz olunmalıdır.

III. Vesika:

IV. Tezkerelerin (tahvîl kağıtlarının) berata tahvîl edilmesi hakkında .

Rumeli Beylerbeyine gönderilen 943 tarihli bir fermân söyle demektedir.

1-Eskiden Beylerbeyiler timar verdikleri vakit kendi taraflarından bir tahvîl kağıdı vermeleri adetdi. Fakat bu gibi sipahîlere timar verüp berat almaları gerektiği halde tahvîl kağıdı ile timarlarını zabtediyorsa bu tezkerelerini berat etfirmeyi geçiktiyorlardı.

2-Şimdi emr-i şeriffim söyledir ki ;bir subaşıya veya sipahiye timar tevcih olunup tezkerelerini verdiği vakit (beylerbeyi) aslı tahvîl mektubu verilmeyecek, geregi gibi tembih ve te'kîf edilecekdir ki, sancak/beyleri, timar kethüdaları ve timar defterdarları, subaşilar, sipahîler altı aya kadar tezkerelerini divân-ı humâyûndan berat etdirmeleri lazımdır. Aksi takdirde gelüp berat etfirmeyecek olurlarsa timarları mevkûfe zabit olunacaktır. Adetleri makbul olmayacağıdır.

3- Rumeli timarları kethüdâsı ve defterdarlarının timarları dahi bozulup tagyîr ve tebdîl olunmayacak, her gelen kethüdâ ve defterdâr timarlara mutasarrif olacaktır.

4-Erbâb-ı timardan bazı sipahîler mahzen terakkî elde etmek maksadile hile ve bahâne göstererek timarlarından ferâgât edeler ve daha gelirli bir timara talib olur ve bu sûretle terakkî elde ederler imiş. Bu husûsda da emr-i şeriff yani bundan sonra bu gibi bir hal vukuunda makbul tutulmayacak, elindeki timarlarini kemâkân tasarruf edeceklerdir ve bu sûretle terakkî elde edemeyeceklerdir.

5-Sefere gitmeyeip bundan sonra kendilerine timar verilmemesi emrolunan sipahîler türlü yollardan yine timar almakta imisler. Bu husûsda da çok dikkatli bulunmak subaşıya veya sipahîye timar tevcih ederken yoklama defterine ve sebeb-i azli kayd olduğu yere saklanması, timar verilmesine mani bir hali yoksa ondan sonra tevcih edüp, devlet merkezine gönderilen tezkerede bu husûs yani sebeb-i azli belirtilmeli ve böylece emre muhalif kimseye timar verilmemelidir.

6-Defterde tezkereli olan timarlar parçalanıp beylerbeyilerin

beratları ile verilmesine emr-i pâdişâhf yokdur. Bu konuda da çok dikkat edilerek defterde tezkereli olan zeâmet ve timarları parçalamamalıdır. Bir kimse vefât ediip babası timarından oğluna verilmek için emr-i şerîf olursa tezkerelâ in timarlar parçalanması icâb etmez, hisse tarîki ile ber-vech-i iştirak tevcîh eyleyüp tezkerelerini südde-i saâdete ırsâl etmelisin, sonra böyle bir hisse mahlûl olduğda müstakîl timardır diyerek istiklâl üzere verilmeli yine hisse taraf ile verilmelidir ki timar parçalanmasın.

.7) Bundan sonra timarları kendi beratinla vermek cihetine gitmeyesin ve bu emri deftere kayd ediip ve emrin kendisini de defter sandıklarında muhâfaza etmelisin. Evâil-i şehr-i zilkâde sene selâse ve erbâine ve tis'a mi' e (Nisan 1537).

IV. Vesika:

ay Timar resimleri hakkında (sûret-i kanûnnâme-i rûsum-i timar)

Anadolu Beylerbeysine hükiüm

1) Erbâb-i timara resm-i tezkere ve resm-i çavuş ve taciz olunduğu haber alınmışdır.

2) Dergâh-i muallâdaki kanûnnâmeye göre müracaat olunduktâ görüldü ki :

3) Beylerbeyiden timar verildiğinde, ister az, ister çok olsun binde iki akçe çavuş, 2 akçe kapucular alup resm-i tezkere dahi her binde 12'şer akçe alınur, resm-i kitâbet ve resm-i divitdârı ve resm-i tarih için dahi 15 akçe fazla alına gelmişdir. Ammâ zikrolunan fazla dahi beylik için zabit olunagelmiştir.

4) Ancak Rumeli Beylerbeyliğindedâri olan kanûn söyledir; Beylerbeyi timar verdikte, az veya çok her binde mîriye 12'şer akçe alınur. 6 Akçe resm-i tarih alınup 5 akçe resm-i kitâbet alınur ve bunlar mîrf için zabtolunur. Binde ikişer akçe çavuşlar, ikişer akçe kapucular alurlar, dizdârelardan da binde on iki akçe mîrf için alınur ve yine binde 12 akçe resm-i divitdârf deyu mîrf için alınur. Çavuşlar ile kapucular binde altmış akçe alırlar.

Hisar kethüdâflarından kapucular ve çavuşlar otuzar akçe alırlar. Diğer sipahî tâifesinden mîriye alınan ^{dâr}fazla alınmaz.

5) Dergâh-i muallâdaki muhâsebelerde de böyle kayıtlıdır.

6) Çavuş tâifi de 50 tane olmak gerekdir. Halen yüzden fazladır diye duyulmaktadır. 10 Nefer fazla olmasını emrediyorum, şü hâlde bundan sonra 60 nefer çavuş istihdâm edesin, fazlasını ref' eyleyesin.

(varak 17)

v-Sûret-i kanûnnâme-i shâh-i ilm nişân-ı şerîf varak 17, 18, 19